

JRC SCIENCE FOR POLICY REPORT

GreenComp

Evropský rámec kompetencí v oblasti
udržitelosti

Autoři: Guia Bianchi, Ulrike Pisiotis, Marcelino Cabrera
Editoři: Yves Punie, Margherita Bacigalupo

Tato publikace je vědecká zpráva pro potřeby politiky vypracovaná Společným výzkumným střediskem (SVS), což je vědecký a znalostní útvar Evropské komise. Jejím cílem je poskytnout vědeckou podporu založenou na důkazech jako vstup pro proces tvorby politik EU. Zveřejněné vědecké výstupy nepředstavují politické stanovisko Evropské komise. Evropská komise ani žádná osoba vystupující jejím jménem není odpovědná za jakékoli využití této publikace. Pro informace o metodice a kvalitě údajů použitých v této publikaci, jejichž zdrojem není Eurostat ani jiné útvary Komise, by se uživatelé měli obrátit na odkazovaný zdroj. Použitá označení a materiál zobrazený na mapách nepředstavují žádné stanovisko Evropské unie k právnímu postavení jakékoli země, území, města či oblasti nebo jejich orgánů ani k jejich hranicím.

Kontaktní údaje

Jméno: Yves Punie
Adresa: Edificio Expo, C/ Inca Garcilaso 3, E-41092 Sevilla (Španělsko)
E-mail: Yves.PUNIE@ec.europa.eu
Tel: +34 9544-88229

Portál EU Science Hub

https://joint-research-centre.ec.europa.eu/index_en

JRC128040

EUR 30955 CS

PDF
ISBN 978-92-76-53195-1
ISSN 1831-9424
doi:10.2760/7024

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2022

© Evropské unie, 2022

Politika Evropské komise týkající se opakovaného použití se provádí na základě rozhodnutí Komise 2011/833/EU ze dne 12. prosince 2011 o opakovaném použití dokumentů Komise (Úř. věst. L 330, 14.12.2011, s. 39). Pokud není uvedeno jinak, je opakované použití tohoto dokumentu povoleno pod licencí Creative Commons 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znamená, že opakované použití se povoluje za předpokladu, že je řádně uveden zdroj a jakékoli změny. Pro jakékoli použití nebo reprodukci fotografií nebo jiného materiálu, který není ve vlastnictví EU, je třeba požádat o povolení přímo držitele autorských práv.

Veškerý obsah © Evropská unie 2022

Design, obrázky a uspořádání textu: Daniel N. Buxton (<https://danielnbuxton.com>)

Jak citovat tuto zprávu: Bianchi, G., Pisiotis, U., Cabrera Giraldez, M. *GreenComp* – Evropský rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti. Bacigalupo, M., Punie, Y. (editoři), EUR 30955 EN, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2022; ISBN 978-92-76-53195-1, doi:10.2760/7024, JRC128040.

Shrnutí

Vytvoření evropského rámce kompetencí v oblasti udržitelnosti je jedním z politických opatření stanovených v Evropské zelené dohodě jako katalyzátor na podporu učení v zájmu environmentální udržitelnosti v Evropské unii. *GreenComp* určuje soubor kompetencí v oblasti udržitelnosti, které je třeba promítnout do vzdělávacích programů, aby účastníkům vzdělávání pomohly rozvíjet znalosti, dovednosti a postoje, jež podporují způsoby myšlení, plánování a jednání s empatií, odpovědností a péčí o naši planetu a veřejné zdraví.

Tato práce začala přehledem literatury a čerpala z několika konzultací s odborníky a zúčastněnými stranami působícími v oblasti vzdělávání a celoživotního učení v oboru udržitelnosti. Výsledky představené v této zprávě tvoří rámec pro určení pro environmentální udržitelnost, který lze použít v jakémkoli kontextu vzdělávání. Zpráva sdílí pracovní definice udržitelnosti a učení v zájmu environmentální udržitelnosti, které tvoří základ rámce pro dosažení konsensu a překlenutí mezer mezi odborníky a dalšími zúčastněnými stranami.

GreenComp zahrnuje čtyři vzájemně propojené oblasti kompetencí: „ztělesnění hodnot udržitelnosti“, „přijetí složitosti udržitelnosti“, „představa udržitelné budoucnosti“ a „konání v zájmu udržitelnosti“. Každá oblast zahrnuje tři kompetence, které jsou vzájemně propojené a stejně důležité. Rámec *GreenComp* je navržen tak, aby byl právně nezávaznou referencí pro vzdělávací programy podporující udržitelnost jako kompetenci.

Obsah

Úvod	1	4.3 Představy o udržitelné budoucnosti.....	23
Shrnutí	2	4.3.1 <i>Gramotnost ohledně budoucnosti</i>	23
Poděkování	4	4.3.2 <i>Přizpůsobivost</i>	24
1. Úvod	6	4.3.3 <i>Průzkumné myšlení</i>	24
1.1 Cíle.....	7	4.4 Konání v zájmu udržitelnosti.....	25
1.2 Metodika.....	7	4.4.1 <i>Politická činnost</i>	26
1.3 Omezení.....	9	4.4.2 <i>Kolektivní akce</i>	27
1.4 Struktura zprávy.....	10	4.4.3 <i>Individuální iniciativa</i>	27
2. Definice udržitelnosti	11	5. Cesty vpřed	29
2.1 Pracovní definice udržitelnosti.....	11	Slovníček pojmů	31
2.2 Kompetence v oblasti udržitelnosti.....	12	Odkazy	34
2.3 Výuka a studium kompetencí v oblasti udržitelnosti.....	12	Dodatek 1. – Případy použití.....	37
3. Evropský rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti	14	Dodatek 2. – Prohlášení o znalostech, dovednostech a postojích (ZDP).....	40
3.1 Vizualizace.....	16		
4. Oblasti kompetencí a kompetence	17		
4.1 Ztělesnění hodnot udržitelnosti.....	17		
4.1.1 <i>Oceňování udržitelnosti</i>	17		
4.1.2 <i>Podpora spravedlnosti</i>	18		
4.1.3 <i>Podpora přírody</i>	18		
4.2 Přijetí složitosti v oblasti udržitelnosti.....	19		
4.2.1 <i>Systémové myšlení</i>	20		
4.2.2 <i>Kritické myšlení</i>	20		
4.2.3 <i>Rámování problému</i>	21		

Úvod

Pro ochranu zdraví naší planety a veřejného zdraví je zásadní začlenit udržitelnost do našich systémů vzdělávání a odborné přípravy. Vzdělávání a odborná příprava umožňují účastníkům vzdělávání rozvíjet schopnosti a získávat znalosti, dovednosti a postoje potřebné k tomu, aby si skutečně vážili naši planety a podnikali kroky k její ochraně. To pomůže dosáhnout přechodu na spravedlivější a ekologičtější hospodářství a společnost. Za tímto účelem a vedle dalších priorit stanovila Evropská komise učení v zájmu environmentální udržitelnosti jako prioritu pro nadcházející roky.

V návaznosti na úspěšné iniciativy na podporu vzdělávání založeného na kompetencích pro celoživotní učení v minulých letech vytvořila Komise tento evropský rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti *GreenComp*, jak bylo oznámeno v Zelené dohodě pro Evropu. Členské státy Evropské unie již začaly začleňovat koncepty udržitelnosti do akademických osnov a osnov odborné přípravy. Na základě této práce může *GreenComp* pomoci všem pedagogům a účastníkům vzdělávání začlenit témata environmentální udržitelnosti do všech vzdělávacích systémů a osnov v členských státech.

Naším cílem je poskytnout sdílený rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti na evropské úrovni jako společný základ, kterým se budou řídit pedagogové i účastníci vzdělávání. Vytvoření společného pohledu na udržitelnost může působit jako katalyzátor pro konání. *GreenComp* vychází z rad a konsenzu mnoha odborníků a zúčastněných stran. Komise vyzývá členské státy, aby ho používaly jako referenční materiál při zavádění vzdělávacích iniciativ v oblasti udržitelnosti.

GreenComp vychází z metody vyvinuté, testované a ověřené Společným výzkumným střediskem při vytváření rámce digitálních kompetencí pro obča-

ny (*DigComp*), rámce podnikatelských kompetencí (*EntreComp*) a evropského rámce pro klíčové personální a sociální kompetence a kompetence k učení (*LifeComp*).

Doporučení Rady o učení v zájmu environmentální udržitelnosti a *GreenComp* jsou součástí strategické akce EU na podporu učení v zájmu environmentální udržitelnosti.

Ioannis Maghiros, vedoucí oddělení

Lidský kapitál a zaměstnanost

Společné výzkumné středisko

Evropská komise

Michael Teutsch, vedoucí oddělení

Školy a mnohojazyčnost

GŘ pro vzdělávání, mládež, sport a kulturu

Evropská komise

Shrnutí

GreenComp je odpovědí na rostoucí potřebu lidí zlepšovat a rozvíjet znalosti, dovednosti a postoje, aby mohli žít, pracovat a jednat udržitelným způsobem.

GreenComp je odpovědí na rostoucí potřebu lidí zlepšovat a rozvíjet znalosti, dovednosti a postoje, aby mohli žít, pracovat a jednat udržitelným způsobem.

GreenComp je referenční rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti. Poskytuje společný základ pro účastníky vzdělávání a vodítko pro pedagogy, neboť představuje konsensuální definici toho, co udržitelnost jako kompetence zahrnuje. Je zamýšlen na podporu programů vzdělávání a odborné přípravy pro celoživotní učení. Je určen všem účastníkům vzdělávání bez ohledu na jejich věk a úroveň vzdělání a pro všechna vzdělávací prostředí – formální, neformální i informální. Kompetence v oblasti udržitelnosti mohou účastníkům vzdělávání pomoci získat systematické a kritické myšlení, jakož i rozvíjet činnost a vytvořit znalostní základ pro každého, komu není lhostejný současný a budoucí stav naší planety.

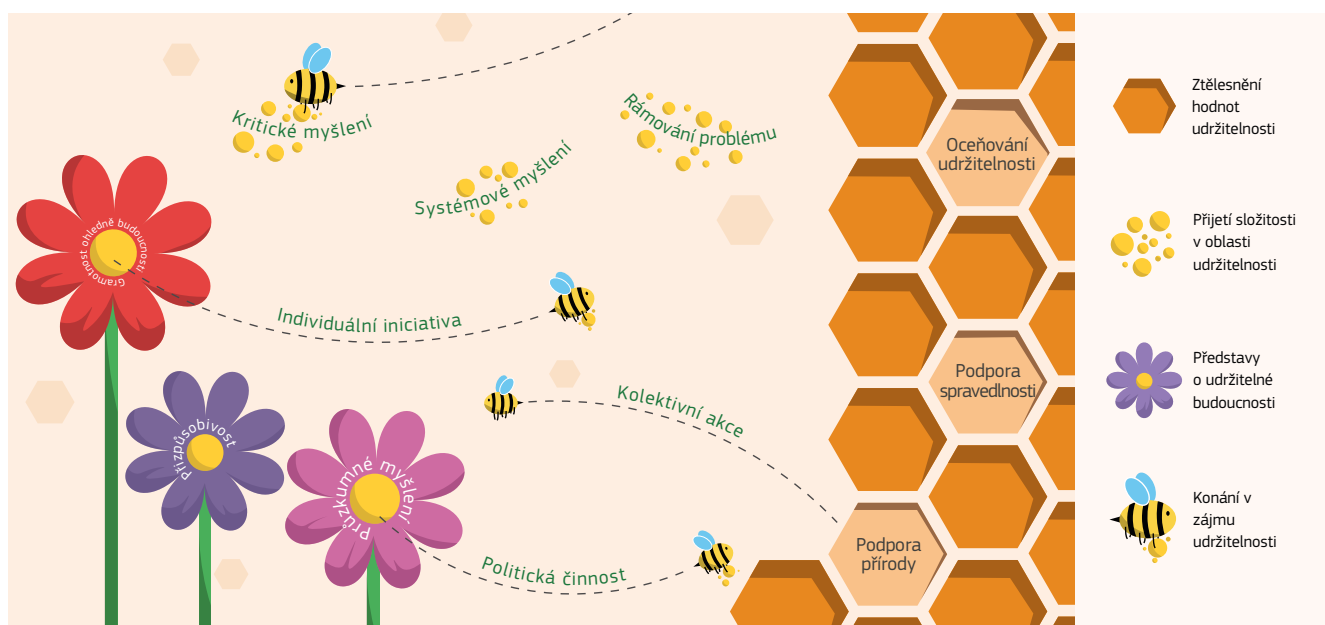
Cílem projektu *GreenComp* je podpořit myšlení v oblasti udržitelnosti tím, že uživatelům pomáhá rozvíjet znalosti, dovednosti a postoje, plánovat a jednat s empatií, odpovědností a péčí o naši planetu. *GreenComp* je výsledkem robustní metodiky výzkumu, do níž byla zapojena velká a různorodá skupina odborníků a zúčastněných stran s cílem dosáhnout konsenzu na dohodnutém návrhu. Poskytuje obecný referenční model, který může používat každý, kdo se podílí na celoživotním učení, při navrhování vzdělávacích příležitostí zaměřených na rozvoj kompetencí v oblasti udržitelnosti a při hod-

nocení pokroku v podpoře vzdělávání a odborné přípravy v zájmu udržitelnosti.

GreenComp se skládá z 12 kompetencí (tučné písmo), které jsou rozděleny do čtyř oblastí (kurzíva) uvedených níže:

- *Ztělesnění hodnot udržitelnosti*, zahrnující kompetence
 - **oceňování udržitelnosti**
 - **podpora spravedlnosti**
 - **podpora přírody**
- *Přijetí složitosti udržitelnosti*, zahrnující kompetence
 - **systemové myšlení**
 - **kritické myšlení**
 - **rámování problému**
- *Představy udržitelné budoucnosti*, zahrnující kompetence
 - **gramotnost ohledně budoucnosti**
 - **přizpůsobivost**
 - **průzkumné myšlení**
- *Jednání v zájmu udržitelnosti*, zahrnující kompetence
 - **politická činnost**
 - **kolektivní akce**
 - **individuální iniciativa**

ⁱ Definice klíčových pojmů použitých v dokumentu jsou uvedeny na konci této zprávy.

Vizuální znázornění rámce *GreenComp*.

GreenComp reaguje na ambice stanovené v Zelené dohodě pro Evropu. V návaznosti na tento politický směr zveřejnila Komise politické dokumenty s názvem *Evropská agenda dovedností pro udržitelnou konkurenceschopnost, sociální spravedlnost a odolnost (2020)* a *Evropský prostor vzdělávání do roku 2025 (2020)*, v nichž zdůrazňuje potřebu vytvořit evropský rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti. V těchto politických dokumentech Komise výslovně doporučuje aktivizovat vzdělávání a odbornou přípravu rozvojem dovedností, včetně prohlubování dovedností a rekvalifikace, a investováním do učení v zájmu environmentální udržitelnosti. *Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030: „Navrácení přírody do našeho života“ (2020)* také zdůrazňuje důležitou roli vzdělávání a odborné přípravy v tom, že umožňují EU dosáhnout cíle stát se do roku 2050 klimaticky neutrálním kontinentem.

Jako referenční nástroj může *GreenComp* sloužit k široké škále účelů, včetně revize osnov; tvorby programů vzdělávání učitelů; (sebe)hodnocení či (sebe)reflexe, rozvoje politiky, certifikace, posuzování, sledování a hodnocení.

Poděkování

Autoři by rádi poděkovali všem, kteří se podíleli na participativním postupu a přispěli ke vzniku rámce *GreenComp*. Velmi si vážíme jejich obětavosti, nadšení a vášně pro udržitelnost a celoživotní vzdělávání.

Děkujeme všem zúčastněným stranám, které se podílely na řadě seminářů konaných od dubna do října 2021: Carlos **Alvarez Pereira**, Římský klub; Helena **Alves**, European University Foundation (Evropská nadace univerzit); Alben **Azmanova**, Univerzita v Kentu; Meg **Baker**, Students Organising for Sustainability UK; Matthias **Barth**, Eberswalde University for Sustainable Development (Univerzita udržitelného rozvoje v Eberwalde); Olena **Bekh**, Evropská nadace odborného vzdělávání; Pauline **Boivin**, Platforma pro celoživotní učení; Erica **Bol**, SVS; Pauline **Bonino**, Evropská síť pro podniky sociální integrace; Katja **Brundiers**, Arizona State University (Arizonská státní univerzita); Alessandro **Caforio**, Università Telematica Internazionale UNINETTUNO; Ignacio **Calleja**, EIT Raw Materials; Paolo **Canfora**, SVS; Noelia **Cantero**, EARLALL; Gisela **Cebrián Bernat**, Universitat Rovira i Virgili; Valentina **Chanina**, EfVET; Martina **Comparelli**, Fridays for Future (Školní stávky pro klima); François **Dessart**, SVS; Paola **Di Marzo**, Síť studentů programu Erasmus; Anastasia **Fetsi**, Evropská nadace odborného vzdělávání; Daniel **Fischer**, Wageningen University & Research; Emma **Fromberg**, Univerzita v Cambridgi; Ann **Finlayson**, Vzdělávání v oblasti udržitelnosti a životního prostředí; Conor **Galvin**, University College Dublin; Marie **Goiset**, Ministerstvo národního školství, mládeže a sportu, Francie; Agueda **Gras-Velazquez**, European Schoolnet (Evropská školní síť); Dirk **Hastedt**, Mezinárodní asociace pro hodnocení výsledků v oblasti vzdělávání (IEA); Rayka **Hauser**, GŘ pro životní prostředí; Simon **Herteleer**, EHK OSN – Vzdělávání pro udržitelný rozvoj; Elisabeth **Hofmann**, Université

Bordeaux Montaigne; Gohar **Hovhannisyan**, Evropská asociace univerzit (EUA); Tom **Janssen**, Vlámské ministerstvo životního prostředí; Jonas **Husum Johannesen**, Ministerstvo pro vysoké školy a vědu, Dánsko; Panagiotis **Kampylis**, Národní rada pro výzkum, Itálie; Simon **Kemp**, Univerzita v Southamptonu; Arja **Krauchenberg**, Evropská asociace rodičů; Wim **Lambrechts**, Open Universiteit; Elizabeth **Lange**, University of Technology Sydney (Technologická univerzita v Sydney); Yolanda **Lechón**, CIEMAT; Alexander **Leicht**, UNESCO; Rodrigo **Lozano**, Univerzita v Gävle; Davide **Magagna**, Ministerstvo pro ekologickou transformaci, Itálie; Hanna **Malhonen**, Spolkové ministerstvo pro vzdělávání, vědu a výzkum, Rakousko; Michela **Mayer**, Italská asociace pro vědu o udržitelnosti; Miriam **Molina Ascanio**, European Schoolnet (Evropská školní síť); Petra **Molthan-Hill**, Nottingham Trent University; Monica **Moso Díez**, Dualiza; Joanna **Napierala**, CEDEFOP; Mari **Nishimura**, UNEP; Terhi **Nokkala**, Univerzita v Jyväskylä; Teresa **Oberhauser**, AEGEE – Evropské studentské fórum; Violeta **Orlovic Lovren**, Bělehradská univerzita; David **Osimo**, Lisabonská rada; Insa **Otte**, Spolkové ministerstvo pro vzdělávání a výzkum, Německo; Ana **Prades Lopez**, CIEMAT; Giuseppe **Pellegrino**, GŘ pro výzkum a inovace; Mónika **Réti**, Ministerstvo lidských zdrojů, Maďarsko; Marco **Rieckmann**, Universität Vechta (Univerzita ve Vechtě); Monika **Rybová**, Ministerstvo školství, vědy, výzkumu a sportu Slovenské republiky; Alfredo **Soeiro**, AECEF – Asociace evropských stavebních fakult; Stephen **Sterling**, Univerzita v Plymouthu; Daniella **Tilbury**, vláda Jejích Veličenstva na Gibraltar a Univerzita v Cambridgi; Paul **Vare**, Univerzita v Gloucestershire; Lyubov **Vasylichuk**, European Schoolnet (Evropská školní síť); Silvia **Velázquez Rodríguez**, Ministerstvo školství a odborného vzdělávání Španělska; Oliver **Wolf**, SVS; Brikena **Xhomaqi**, Platforma celoživotního vzdělávání; Aravella **Zachariou**, Ministerstvo školství,

kultury, mládeže a sportu Kypru a Jakub **Žaludko**, Bridge 47.

Děkujeme kolegům z Evropské komise, kteří investovali svůj čas a energii. Byli kritickými čtenáři, podnětnými moderátory na našich seminářích, pozornými zapisovateli a poskytovateli zpětné vazby: Federico **Biagi**, SVS; Susan **Bird**, GŘ pro zaměstnanost, sociální věci a sociální začleňování; Romina **Cachia**, SVS; Anastasia **Economou**, SVS; Ignacio **González Vázquez**, SVS; Deirdre **Hodson**, GŘ pro vzdělávání, mládež, sport a kulturu; Zoe **Jacquot**, GŘ pro vzdělávání, mládež, sport a kulturu; Georgios **Kapsalis**, SVS; Giovanna **Mazzeo Ortolani**, SVS; Marco **Montanari**, SVS; Arianna **Sala**, SVS; a Tim **Schreiber**, GŘ pro zaměstnanost, sociální věci a sociální začleňování. Děkujeme také Chiaře **Scalabrinové**, externí odbornici, za její počáteční podporu.

Děkujeme našim technickým kolegům v SVS za jejich podporu: Susaně **Bernalové**, Aně **Casesové**, Paole **Dalmigliové**, Aně **Garcíové Fatelové**, Kriss-Elin **Rokkovové**, Larise **Rusuové** a Andreovi **Santorovi**.

Děkujeme kolegům z GŘ pro překlady, kteří tuto zprávu redakčně upravili: Roslyn **Bottoniovové**, Wouteru **Provoostovi** a Owenu **Staffordovi**, s podporou Raimonda **Cadoniho**.

Děkujeme Michaelu **Teutschovi** a Anně Marii **Giannopoulouové**, kteří vedou oddělení EAC zaměřené na „Školy a vícejazyčnost“, a Ioannis **Maghirovi**, vedoucímu oddělení SVS „Lidský kapitál a zaměstnanost“, za jejich podporu a dostupnost. Zvláštní poděkování patří Vladimíru **Garkovovi**, GŘ pro vzdělávání, mládež, sport a kulturu, za jeho předchozí práci.

Srdečné poděkování patří mladým lidem z *Radiolmmaginario* za to, že se zapojili do diskuse se svými vrstevníky o důležitosti podpory vzdělávání v zájmu udržitelnosti a natočili o tom video.

1. Úvod

Zajištění spravedlivého a důstojného životního prostředí pro všechny lidi, obnova přírody a rozvoj biologické rozmanitosti nebyly nikdy důležitější. Je to jedna z nejnaléhavějších povinností, které lidstvo má. To vyžaduje odklon od neudržitelných postupů a ocenění životního prostředí, na němž závisí budoucnost našeho druhu a naší planety. Této systémové změny nelze dosáhnout pouze politickými dohodami, finančními pobídkami nebo technologickými inovacemi, jakkoli jsou důležité a nezbytné. Dlouhodobá změna vyžaduje celoživotní učení¹.

Vytváření příležitostí, které umožňují učení v zájmu environmentální udržitelnosti, se proto stalo klíčovým pro současnost i budoucnost naší planety. Ekologická krize se týká každého a všech aspektů společnosti. Společný pohled může být katalyzátorem činnosti a sdílené strategie učení v zájmu environmentální udržitelnosti, abychom mohli tuto krizi pochopit, jednat a společně ji řešit. Je třeba včas přijmout strategická opatření, která Evropanům pomohou plně se zapojit do zelené transformace našeho hospodářství a společnosti, a ne na ni pouze reagovat. Součástí této strategické akce je i učení v zájmu environmentální udržitelnosti.

Vzdělávání opírající se o kompetence, které účastníkům vzdělávání pomáhá rozvíjet dovednosti v oblasti udržitelnosti založené na znalostech a postojích, může pomoci podporovat odpovědné jednání a podněcovat ochotu podnikat nebo požadovat opatření na místní, vnitrostátní a globální úrovni. Získání kompetencí v otázkách udržitelnosti účastníkům vzdělávání umožní překonat kognitivní disonanci, která vzniká, když o problému vědí, ale nemají možnost jednat.

Evropská komise se zavázala plnit cíle udržitelného rozvojeⁱⁱ, přičemž kvalitní vzdělávání (cíl udržitel-

ného rozvoje č. 4) je klíčem k dosažení všech cílů udržitelného rozvoje. V souladu s klíčovou úlohou celoživotního učení², se rozvoj kompetencí v oblasti udržitelnosti prostřednictvím vzdělávání a odborné přípravy stal politickým cílem EU a jejích členských států. Udržitelnost je jednou z klíčových priorit Evropské komise v oblasti vzdělávání a odborné přípravy na období 2019–2024³.

*Zelená dohoda pro Evropu (2019)*⁴, *Evropská agenda dovedností pro udržitelnou konkurenceschopnost, sociální spravedlnost a odolnost (2020)*⁵, a *Vytvoření Evropského prostoru vzdělávání do roku 2025 (2020)*⁶ zdůraznily potřebu vytvořit evropský rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti. *Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030: „Navrácení přírody do našeho života“ (2020)*⁷ také zdůrazňuje důležitou roli vzdělávání a odborné přípravy pro to, aby se Evropa do roku 2050 stala klimaticky neutrálním kontinentem.

Evropská komise vytvořila *GreenComp* jako referenční rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti na úrovni EU. Poskytuje společný základ pro účastníky vzdělávání a vodítko pro pedagogy, neboť obsahuje dohodnutou definici toho, co udržitelnost jako kompetence obnáší. Takové společné chápání může působit jako katalyzátor učení v zájmu environmentální udržitelnosti, neboť podporuje instituce poskytující vzdělávání a odbornou přípravu v rozvoji, revizi a přizpůsobení jejich vize a postupů s ohledem na výuku a učení pro udržitelnost.

ⁱⁱ <https://sdgs.un.org/goals>.

1.1 Cíle

GreenComp může podpořit systémy vzdělávání a odborné přípravy při formování účastníků vzdělávání se systematickým a kritickým myšlením, kterým záleží na současnosti i budoucnosti naší planety. Všechny dvanáct kompetencí rámce je použitelných na všechny účastníky vzdělávání bez ohledu na jejich věk a úroveň vzdělání a v jakémkoli vzdělávacím prostředí – formálním, neformálním i informálním. Navrhovaný model může doplnit a posílit stávající mezinárodní, vnitrostátní, regionální a místní úsilí o získání kompetencí v oblasti udržitelnosti. Jeho předanou hodnotou je, že poskytuje:

- model oblastí kompetencí a kompetencí v oblasti udržitelnosti,
- společnou referenci, kterou může používat, sdílet a odvolávat se na ni každý, kdo pracuje v oblasti vzdělávání a odborné přípravy v zájmu environmentální udržitelnosti,
- počáteční seznam kompetenčních složek, konkrétně znalostí, dovedností a postojůⁱⁱⁱ, jako příklady toho, jak tyto kompetence uvádět do praxe,
- společný referenční základ pro dialog, výměnu postupů a vzájemné učení mezi pedagogy zapojenými do celoživotního učení v celé EU,
- příspěvek k usnadnění přenositelnosti kompetencí a podpoře mobility v EU pro zapojení celé evropské společnosti.

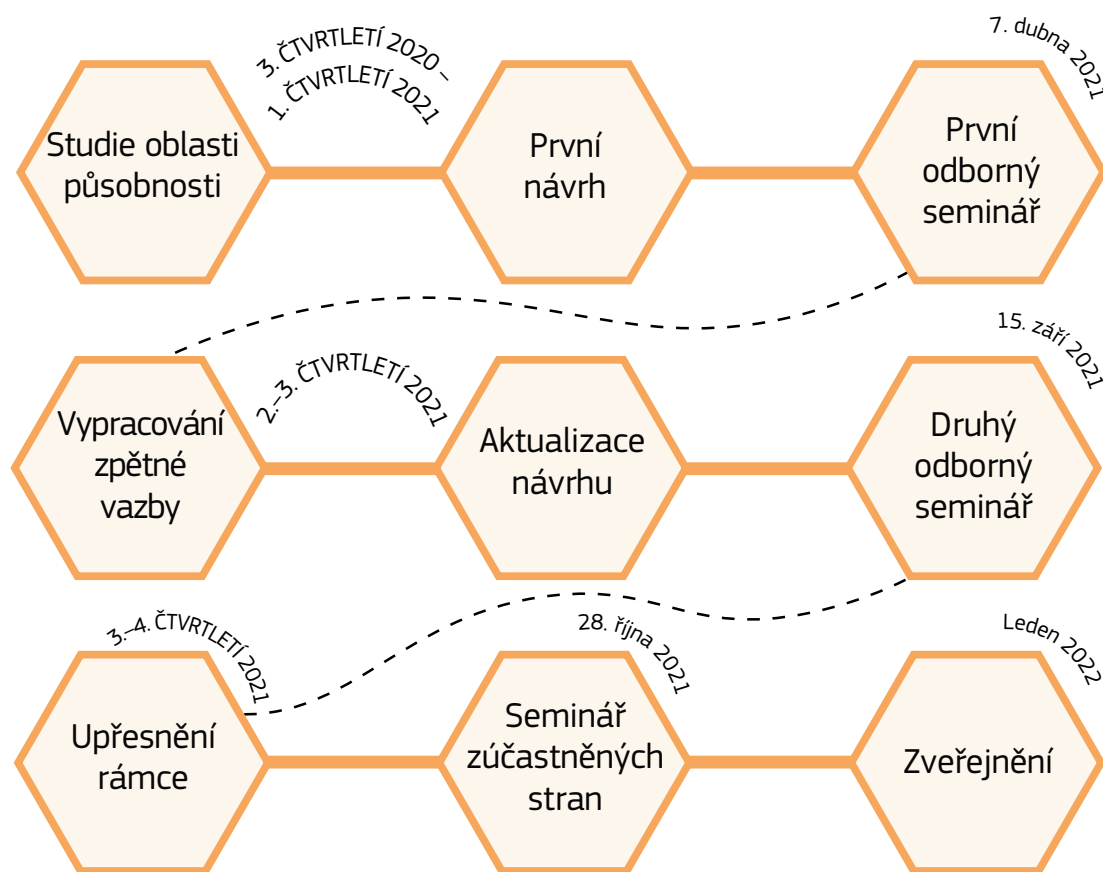
ⁱⁱⁱ Přijímáme definici kompetence podle doporučení Rady z roku 2018 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení, podle níž je kompetence „dynamickou kombinací znalostí, dovedností a postojů“ (s. 12). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_2018.189.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2018:189:TOC

1.2 Metodika

Evropský rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti je výsledkem dosahování konsenzu na základě smíšené metody výzkumného procesu^{iv}. Tento proces vedl k postupnému doladování rámce *GreenComp* a nakonec ke konsolidovanému rámci uvedenému v této zprávě. Za tímto účelem byla v různých fázích konzultována různorodá skupina přibližně 75 odborníků a zúčastněných stran s cílem získat od nich zpětnou vazbu a postupně dosáhnout konsenzu. Skupinu tvořili odborníci na vzdělávání a celoživotní učení v oblasti udržitelnosti z akademické sféry a výzkumných institucí, zástupci mládeže, pedagogové, političtí představitelé z členských států EU a nevládních organizací.

Kroky, které byly podniknuty při vytváření rámce *GreenComp*, jsou znázorněny na obrázku 1.

^{iv} Podobná metoda byla úspěšně použita při přijímání dalších evropských rámců kompetencí, které vypracovala Komise, například *DigComp*, evropský rámec digitálních kompetencí *EntreComp*, evropský rámec podnikatelských kompetencí; a *LifeComp*, evropský rámec pro klíčové „personální a sociální kompetence a kompetence k učení“. Tvoří součást osmi kompetencí uvedených v doporučení Rady z roku 2018 o celoživotním učení.

Obrázek 1. Hlavní kroky při vytváření rámce *GreenComp*.

Rámec byl vytvořen prostřednictvím těchto kroků:

- Byly provedeny studie oblasti působnosti, které zahrnovaly přehled literatury zpracovaný Guiou Bianchiou (2020)⁸ a doplňkovou studii od Chiary Scalabrinové (2021, připravuje se).
- Byly určeny a předloženy čtyři oblasti kompetencí zahrnující seznam kompetencí a jejich složky, které tvoří předběžný návrh rámce.
- Uskutečnil se odborný seminář, na němž byl předložen předběžný materiál a následně projednán odborníky na vzdělávání a celoživotní učení v oblasti udržitelnosti⁹.

Hlavní poznatky z prvního odborného semináře: Odborníci podpořili iniciativu vytvořit rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti pro celoživotní učení, který by doplnil stávající rámce týkající se udržitelnosti zaměřené především na vysokoškolské vzdělávání. Zazněl názor, že tento rámec by se měl

zaměřit na specifické kompetence v oblasti udržitelnosti, zatímco popis průřezových nebo obecných kompetencí, které mohou být relevantní, ale ne výhradně, pro udržitelnost, by měl být ponechán jiným rámcům (včetně těch, které již Komise vytvořila).

Pokud jde o oblasti kompetencí, odborníci zdůraznili význam hodnot udržitelnosti ve vztahu k ostatním kompetencím. Vyzdvihli potřebu změnit slovník pro oblast zaměřenou na řešení problémů a hledání řešení ve prospěch kompetencí založených na jednání a uznání, že zapeklité problémy („wicked problems“) související s udržitelností, tj. vysoce komplexní a špatně strukturované problémy⁹, nelze striktně vzato řešit.

Odborníci dále navrhli používat slovo „udržitelnost“ spíše než „environmentální udržitelnost“ za účelem uznání vícerozměrnosti tohoto pojmu.

⁸ Před tímto seminářem byl odborníkům zaslán podkladový dokument a na jeho základě byl vypracován rozbor.

- Rámec byl konsolidován v revidovaném v předběžném návrhu, který zahrnuje čtyři oblasti kompetencí a dvanáct kompetencí. Jeho konsolidace byla založena na zpětné vazbě získané během semináře a po něm prostřednictvím průběžného dialogu s odborníky.
- Aktualizace návrhu byla umožněna díky vypracování souboru prohlášení o znalostech, dovednostech a postojích (ZDP) pro každou kompetenci, což pomohlo upřesnit jejich rozsah a aktualizovat rámec kompetencí. Tato prohlášení jsou uvedena v dodatku 1.
- Druhý odborný seminář se konal za účelem upřesnění rámce^{vi}.

Hlavní poznatky z druhého odborného semináře: Odborníci schválili rámec předložený v září 2021 s možností přijmout drobné revize navržené před jeho finalizací.

Většina odborníků se domnívala, že rozsah některých prohlášení o znalostech, dovednostech a postojích je třeba upřesnit a jazyk použitý v těchto prohlášeních zjednodušit. Tato prohlášení by měla být všezahrnující, ale zároveň uživatelsky přívětivá a použitelná pro různé úrovně vzdělávání.

Odborníci doporučili, aby byly kompetence upřesněny lepším přizpůsobením popisu daným oblastem. Kromě toho podpořili vytvoření metafory a příběhu k tomuto rámci.

- Koncepční rámec byl upřesněn na základě připomínek obdržných během druhého semináře nebo krátce po něm.
- Třetí seminář se konal se zúčastněnými stranami z členských států za účelem potvrzení koncepčního rámce^{vii}.

Hlavní poznatky ze třetího semináře se zúčastněnými stranami: Zúčastněné strany obecně podpořily *GreenComp* v jeho současné verzi, jakož i jeho doprovodnou metaforu. Shodli se na názvu *GreenComp*, na jeho fonetice a jednoduchosti ve

srovnání s dříve navrženými alternativami. Rámec *GreenComp* byl přijat ve své současné verzi.

Všechny zúčastněné strany se shodly na tom, že jednotlivé rámce kompetencí je třeba prezentovat jako součást komplexní vize, v níž jsou plošně rozvíjeny výsledky účastníků vzdělávání. Dále byly projednány následné činnosti.

- Rámec *GreenComp* je zveřejněn spolu s návrhem doporučení o učení v zájmu environmentální udržitelnosti, který Radě předložila Komise, a doprovodným pracovním dokumentem útvarů Komise.

1.3 Omezení

Ačkoli je tento rámec široce podporován odborníky na daný předmět a zástupci různých skupin zúčastněných stran, nebyl dosud testován v reálném prostředí. Zavedení rámce *GreenComp* do praxe jeho spuštěním a vyhodnocením v konkrétním kontextu by mohlo a mělo vést k jeho změnám a zpřesněním na základě zpětné vazby od aplikujících odborníků a koncových uživatelů. Rámec by tedy měl být považován za živý dokument.

Další výzvou je široká oblast působnosti tohoto rámce, který se zaměřuje na všechny lidi, od malých dětí až po dospělé, a zasahuje tak do různých vzdělávacích prostředí. Vzhledem k rozsáhlé a rychle se vyvíjející povaze konceptu udržitelnosti tento rámec navíc popisuje kompetence nezbytné pro udržitelnost jako zastřešující téma. Proto se v této souvislosti přímo nezabýváme podoblastmi. Mezi příklady těchto kompetencí patří mimo jiné odpovědná výroba a spotřeba, kompetence pro oběhové hospodářství nebo kompetence pro konkrétní úroveň vzdělávání. Budoucí vývoj v těchto směrech je možné si velmi dobře představit na základě rámce *GreenComp*.

Učení v zájmu environmentální udržitelnosti je nezbytné pro dosažení mentálního nastavení, pokud jde o udržitelnost, a podnětí ochoty jednat v zájmu udržitelné budoucnosti. Vzdělávání a odborná pří-

^{vi} Odborníkům byl zaslán podkladový dokument spolu s tabulkou pro zpětnou vazbu.

^{vii} Pozvaným zúčastněným stranám byl zaslán podkladový dokument a na jeho základě byla vypracována stručná zpráva.

prava, včetně tohoto rámce kompetencí, však tvoří pouze část skládačky. Systémová změna směrem k udržitelnosti je globální nutností a společnou odpovědností. Pro dosažení komplexní změny jsou nutné investice do výzkumu a inovací, právních předpisů, technologických ekologických inovací, transparentnosti a odpovědnosti společností a globálních hodnotových řetězců. Individuální chování by mělo být podporováno opatřeními a kontexty, které jsou všechny navrženy lidmi a planetou a pro ně.

1.4 Struktura zprávy

Po úvodu následuje **kapitola 2**, která představuje terminologii a pojmy, jež tvoří základ rámce *GreenComp*, konkrétně jeho definici; přehled o tom, jak se lidé učí v zájmu environmentální udržitelnosti a definice kompetence v oblasti udržitelnosti.

Kapitola 3 představuje *GreenComp* s jeho čtyřmi oblastmi kompetencí, dvanácti kompetencemi v oblasti udržitelnosti a souvisejícími deskriptory. Oddíl 3.1 se zabývá metaforou použitou pro ilustraci rámce *GreenComp*.

Kapitola 4 obsahuje popisy oblastí kompetencí a kompetencí v oblasti udržitelnosti. Poté následuje způsob jejich použití v praxi.

Kapitola 5 popisuje možnosti dalšího vývoje.

V **dodatku 1** jsou uvedeny případy použití, které mají ukázat, jak je těchto dvanáct kompetencí v oblasti udržitelnosti stejně důležitých a vzájemně propojených, pokud jde o myšlení, plánování a jednání v zájmu dosažení udržitelnosti. **Dodatek 2** obsahuje seznam složek kompetencí, konkrétně prohlášení o znalostech, dovednostech a postojích vyvinutá za účelem definování a upřesnění kompetencí v oblasti udržitelnosti.

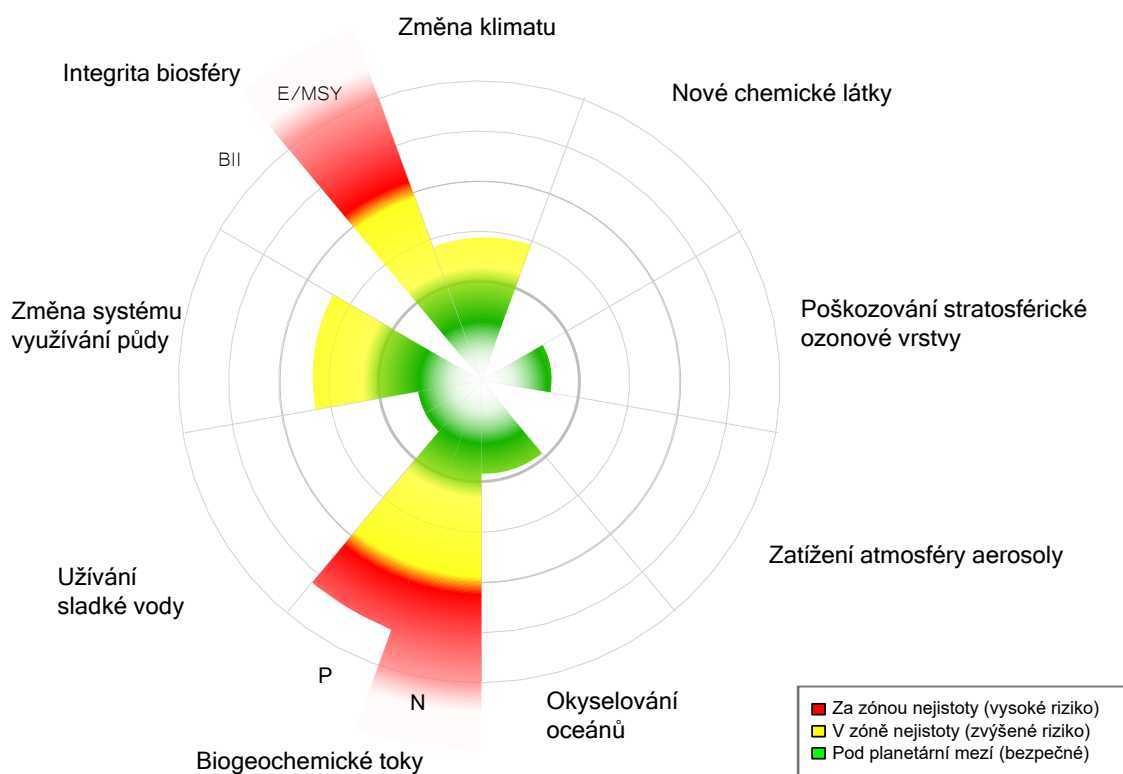
2. Definice udržitelnosti

2.1 Pracovní definice udržitelnosti

Panuje široká shoda na tom, že témata udržitelnosti je třeba začlenit do celoživotního učení. Udržitelnost je však složitý, těžko definovatelný pojem a je velmi nejednoznačný¹⁰.

Udržitelnost znamená pro různé skupiny lidí v různých obdobích různé věci¹¹. Udržitelnost a udržitelný rozvoj^{viii} se často používají zaměnitelně, přestože se pojmově liší. Jak tvrdí UNESCO¹², udržitelnost je nejlépe popsána jako dlouhodobý cíl, jako je dosažení udržitelnějšího světa, zatímco udržitelný rozvoj, jak naznačuje toto slovo,

^{viii} Jak je vyjádřeno ve zprávě OSN „Naše společná budoucnost“ (neboli ve Zprávě Brundtlandové) z roku 1987.

Obrázek 2: Devět kritických procesů zemského systému a meze jejich možností. Pozn.: P = fosfor; N = dusík; BII = index neporušenosti biologické rozmanitosti a E/MSY = počet vymřelých druhů na milión druhů za rok. Zdroj: Steffen et al., 2015 SCIENCE 15. 1. 2015, sv. 347, číslo 6223, DOI: 10.1126/science.1259855. Dotisk se svolením asociace AAAS.

odkazuje na mnoho procesů a cest používaných k podněcování rozvoje nebo k dosažení pokroku udržitelným způsobem. Například cíle udržitelného rozvoje^{ix} jsou globální cíle, které vybízejí všechny země a odvětví ke spolupráci, aby v konečném důsledku dosáhly udržitelnosti řešením problémů souvisejících s udržitelným rozvojem.

V této zprávě používáme následující pracovní definici udržitelnosti:

- **Udržitelnost** znamená upřednostňovat potřeby všech forem života a planety tím, že se zajistí, aby lidská činnost nepřekračovala meze naší planety (planetární meze).

Planetární meze popisují, jak lidská činnost, založená na využívání fosilních paliv, způsobuje nebo urychluje nepříznivé změny naší planety. Vědci určili devět procesů zemského systému, které je třeba sledovat a nepřekračovat¹³, jako jsou (obrázek 2): i) integrita biosféry; ii) změna ve využívání půdy; iii) změna klimatu; iv) užívání sladké vody; v) okyselování oceánů; vi) biogeochemické toky (cykly dusíku a fosforu); vii) znečištění atmosféry aerosoly; viii) poškozování stratosférické ozonové vrstvy a ix) uvádění nových chemických látek na trh.

2.2 Kompetence v oblasti udržitelnosti

Na začátku 21. století začalo několik evropských zemí v učebních osnovách svých vnitrostátních systémů vzdělávání a odborné přípravy přecházet od přístupu založeného na znalostech k přístupu více založenému na kompetencích.

S tímto posunem začali odborníci ve vysokoškolském vzdělávání mapovat specifické kompetence v oblasti udržitelnosti pro studenty a odborníky, aby se mohli stát hybateli změn na poli udržitelnosti. Zatímco v literatuře panuje všeobecná shoda na

tom, jaké kompetence jsou v oblasti udržitelnosti nezbytné^{14,15}, jejich přijetí a začlenění do programů celoživotního vzdělávání zůstává na jednotlivých institucích a místních vedoucích pracovnících v oblasti vzdělávání. Dosud provedený výzkum se navíc týkal spíše vysokoškolského vzdělávání a zaměřoval se na to, jaké kompetence musí mít mladí absolventi a odborníci, aby mohli přispět k řešení výzev a příležitostí v oblasti udržitelnosti¹⁶.

GreenComp mapuje udržitelnost jako kompetenci relevantní pro všechny věkové kategorie. Kompetence v oblasti udržitelnosti definovaná rámcem *GreenComp* se skládá ze souboru dílčích prvků, které označujeme jako kompetence pro udržitelnost.

Rámec *GreenComp* přijal následující prohlášení, kterým definuje kompetenci v oblasti udržitelnosti:

- **Kompetence v oblasti udržitelnosti** posiluje schopnosti účastníků vzdělávání ztotožnit se s hodnotami udržitelnosti a pochopit komplexní systémy, aby mohli podniknout nebo požadovat kroky k obnovení a zachování zdraví ekosystému a posílení spravedlnosti vytvářením vizí v zájmu udržitelné budoucnosti.

Tato definice se zaměřuje na rozvoj znalostí, dovedností a postojů účastníků vzdělávání v oblasti udržitelnosti, aby byli schopni přemýšlet, plánovat a jednat s ohledem na udržitelnost a žít v souladu s naší planetou. Všechny druhy učení – formální, neformální a informální – jsou považovány za vektory rozvoje této kompetence v raném dětství, přes její získávání v dětství a dospívání až po její uvádění do souvislostí v mládí a její neustálé rozvíjení v dospělosti. Udržitelnost jako kompetence se vztahuje na všechny oblasti života, a to jak na osobní, tak i na kolektivní úrovni.

2.3 Výuka a studium kompetencí v oblasti udržitelnosti

Od svého vzniku v 60. letech 20. století jsou vzdě-

^{ix} Cíle udržitelného rozvoje jsou k dispozici zde: <https://sdgs.un.org/goals>

3. Evropský rámec kompetencí v oblasti udržitelnosti

GreenComp cse skládá ze čtyř „oblastí“ kompetencí, které odpovídají definici udržitelnosti; a dvanácti „kompetencí“, jež dohromady tvoří stavební kameny kompetence v oblasti udržitelnosti pro všechny lidi.

Tyto dva rozměry jsou uvedeny v tabulce 1. Každá kompetence je doplněna deskriptorem, který nejlépe vystihuje její hlavní aspekty.

Tabulka 1: Oblasti, kompetence a deskriptory rámce *GreenComp*.

OBLAST	KOMPETENCE	DESKRIPTOR
1. Ztělesnění hodnot udržitelnosti	1.1 Oceňování udržitelnosti	Zamyšlení se nad osobními hodnotami; určení a vysvětlení toho, jak se hodnoty liší v závislosti na člověku a v průběhu doby, a zároveň kritické zhodnocení, jak jsou v souladu s hodnotami udržitelnosti.
	1.2 Podpora spravedlnosti	Podpora rovnosti a spravedlnosti pro současné i budoucí generace a učení se od předchozích generací v zájmu udržitelnosti.
	1.3 Podpora přírody	Uznání, že člověk je součástí přírody a respektování potřeb a práv ostatních druhů a přírody samotné za účelem obnovy a regenerace zdravých a odolných ekosystémů.
2. Přijetí složitosti v oblasti udržitelnosti	2.1 Systémové myšlení	Přístupování k problému udržitelnosti ze všech stran; zohlednění času, prostoru a kontextu za účelem pochopení, jak se prvky v rámci systémů a mezi nimi vzájemně ovlivňují.
	2.2 Kritické myšlení	Posouzení informací a argumentů, určení předpokladů, zpochybnění status quo a zamyšlení nad tím, jak osobní, sociální a kulturní zázemí ovlivňuje myšlení a závěry.
	2.3 Rámování problému	Formulování současných nebo potenciálních výzev jako problému udržitelnosti z hlediska obtížnosti, zúčastněných osob, časového a zeměpisného rozsahu, aby bylo možné určit vhodné přístupy k předvídání problémů a jejich předcházení a ke zmírňování již existujících problémů a přizpůsobování se jim.

Tabulka 1: Oblasti, kompetence a deskriptory rámce *GreenComp*.

OBLAST	KOMPETENCE	DESKRIPTOR
3. Představy o udržitelné budoucnosti	3.1 Gramotnost ohledně budoucnosti	Vytvoření představy alternativní udržitelné budoucnosti na základě vizualizace a vypracování alternativních scénářů a určení kroků potřebných k dosažení upřednostňované udržitelné budoucnosti.
	3.2 Přizpůsobivost	Zvládání transformací a výzev ve složitých situacích udržitelnosti a přijímání rozhodnutí týkajících se budoucnosti tváří v tvář nejistotě, nejednoznačnosti a riziku.
	3.3 Průzkumné myšlení	Osvojení si vztahového způsobu myšlení zkoumáním a propojováním různých oborů, využíváním kreativity a experimentováním s novými myšlenkami nebo metodami.
4. Konání v zájmu udržitelnosti	4.1 Politická činnost	Orientování se v politickém systému, určení politické odpovědnosti za neudržitelné chování a požadování účinných politik v zájmu udržitelnosti.
	4.2 Kolektivní akce	Konání ve prospěch změny ve spolupráci s ostatními.
	4.3 Individuální iniciativa	Určení vlastního potenciálu v zájmu udržitelnosti a aktivní přispívání ke zlepšení vyhlídek pro komunitu a naši planetu.

V tabulce 1 jsou oblasti kompetencí a kompetence pro snazší orientaci očíslovány. To však neznamená posloupnost získávání ani hierarchii. Všechny dvanáct kompetencí je stejně důležitých: Účastníci vzdělávání jsou povzbuzováni, aby je všechny rozvíjeli.

Tyto čtyři oblasti kompetencí jsou úzce propojeny: udržitelnost jako kompetence zahrnuje všechny čtyři oblasti dohromady. Těchto dvanáct kompetencí v oblasti udržitelnosti je také vzájemně propojeno a

souvisí spolu a mělo by se s nimi zacházet jako s částmi celku. Ačkoli účastníky vzdělávání podporujeme, aby si osvojili všech dvanáct kompetencí, není nutné, aby dosáhli nejvyšší úrovně znalostí ve všech dvanácti kompetencích, ani aby měli stejné znalosti ve všech těchto kompetencích. *GreenComp* totiž předpokládá, že se udržitelnost jako kompetence skládá z dvanácti stavebních kamenů.

3.1 Vizualizace

Na obrázku 3 je vizuální znázornění rámce *GreenComp*. Vychází z opylování včel jako metafory rámce, kde včely, květy, nektar a úly představují čtyři oblasti rámce. Tato metafora jako připodobnění k vysoce rozvinutému přírodnímu systému zdůrazňuje vzájemné působení a dynamiku mezi čtyřmi oblastmi a dvanácti kompetencemi rámce *GreenComp*.

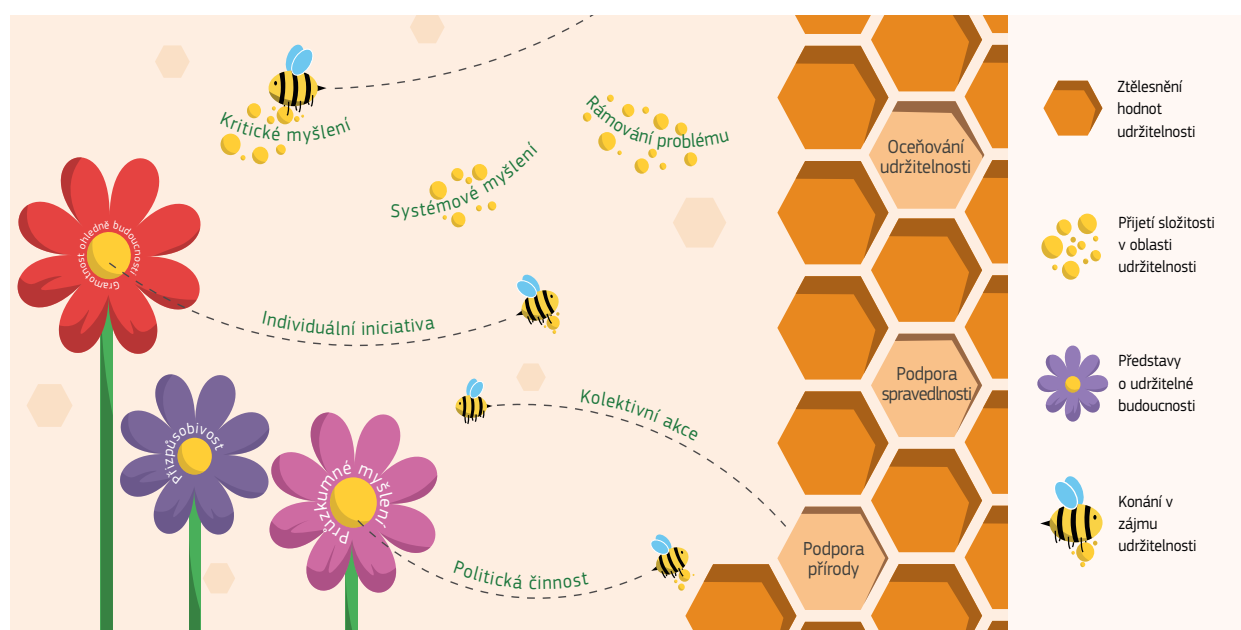
Včely představují kompetence související s oblastí „jednání v zájmu udržitelnosti“: politickou činnost, kolektivní akce a individuální iniciativu. Včely se chovají jako jednotlivci i jako společenství. Každá včela hraje důležitou roli při zajišťování fungování včelstva, přičemž všechny společně pracují na dosažení stejného cíle.

Květiny představují kompetence související s oblastí „představ o udržitelné budoucnosti“: gramotnost ohledně budoucnosti, přizpůsobivost a prů-

zkumné myšlení. Z květů vznikají plody a z plodů semena, aby život mohl pokračovat.

Úl představuje kompetence související s oblastí „ztělesnění hodnot udržitelnosti“: oceňování udržitelnosti, podpora spravedlnosti a podpora přírody. Úl chrání a udržuje včely.

Pyl a nektar představují kompetence související s oblastí „přijetí složitosti v oblasti udržitelnosti“: systémové myšlení, kritické myšlení a rámování problému. Pyl a nektar lákají včely ke květům a včely přenášejí pyl z květu na květ a zároveň sbírají potravu pro své včelstvo. Vzájemná propojenost mezi pylem, včelami a květinami zajišťuje přežití rostlin i včel.

Obrázek 3: Vizuální znázornění rámce *GreenComp*.

4. Oblasti kompetencí a kompetence

4.1 Ztělesnění hodnot udržitelnosti

Oblast kompetencí „**ztělesnění hodnot udržitelnosti**“ nás vybízí k tomu, abychom se zamysleli nad svými osobními hodnotami a světonázory, pokud jde o neudržitelnost, a hodnotami udržitelnosti a světonázory, a zpochybnili je. Tato oblast prosazuje rovnost a spravedlnost pro současné i budoucí generace^{xii}, a zároveň podporuje názor, že člověk je součástí přírody.

Sociálně-ekologické problémy patří mezi tzv. zapeklité problémy („wicked problems“), protože zahrnují vzájemně propojené komplexní systémy, jako jsou přírodní systémy a sociální systémy, včetně systémů technologických, politických a hospodářských. Naše chápání těchto složitých problémů spočívá přinejmenším zčásti v normativním pojetí světa a v tom, jak interpretujeme sociální, politická a etická rozhodnutí²⁰.

Znalosti jsou často považovány za bezhodnotové²¹, což se zakládá na představě, že vycházejí pouze z přísných postupů založených na důkazech, které vedou k objektivitě, přesnosti, přijatelnosti a univerzálnosti²². Naše racionalita je však omezená, protože naše hodnoty a světonázory vždy utvářejí naše vnímání a chápání světa, včetně vnímání a chápání problémů udržitelnosti²³. Zatímco deskriptivní znalosti vysvětlují realitu prostřednictvím faktů, normativní znalosti o udržitelnosti mají za cíl určit, jak by měl svět vypadat²⁴.

Kompetence v oblasti udržitelnosti, jako je systematické myšlení a gramotnost ohledně budoucnosti, jsou užitečné, pokud jsou spojeny s hodnotami udr-

žitelnosti, protože jinak by tyto kompetence mohly být využity k neudržitelným činnostem^{25,26}. Podporou hodnot udržitelnosti, jako je rovnost a spravedlnost pro současné i budoucí generace a zachování a obnova přírody²⁷, může učení v zájmu environmentální udržitelnosti pomoci utvářet udržitelnější budoucnost komunit a společností.

Když jsou účastníci vzdělávání povzbuzováni k tomu, aby přemýšleli nad získanými znalostmi a zpochybnili je, osvojovali si je a uplatňovali v praxi, probíhá transformativní učení²⁸. Takové učení zahrnuje kognitivní (hlava), psychomotorickou (ruce) a afektivní (srdce) oblast²⁹ a podporuje uvažování, kladení otázek a jednání. Transformativní učení je zaměřeno na účastníka vzdělávání, a proto podporuje jeho konání³⁰.

4.1.1 Oceňování udržitelnosti

- **Deskriptor** (1.1): *Zamyšlení se nad osobními hodnotami; určení a vysvětlení toho, jak se hodnoty liší v závislosti na člověku a v průběhu doby, a zároveň kritické zhodnocení, jak jsou v souladu s hodnotami udržitelnosti*

Cílem kompetence *oceňování udržitelnosti* je podpořit zamyšlení nad hodnotami a perspektivami v souvislosti s obavami o udržitelnost. V tomto kontextu mohou účastníci vzdělávání formulovat své hodnoty a zvážit jejich soulad s udržitelností jako společným cílem.

Oceňování udržitelnosti by se dalo definovat jako metakompetence, protože jejím primárním cílem není vyučovat konkrétním hodnotám, ale přimět účastníky vzdělávání, aby si uvědomili, že hodnoty jsou konstrukty a lidé si mohou vybrat, kterým hodnotám dají ve svém životě přednost³¹.

xii Rovnost a spravedlnost v rámci generace a mezi generacemi.

Oceňování udržitelnosti umožňuje účastníkům vzdělávání zamyslet se nad jejich způsobem myšlení, plány a činy. Ptá se jich, zda nezpůsobují žádnou škodu a zda jsou v souladu s hodnotami udržitelnosti, a tím přispívají k udržitelnosti. Nabízí účastníkům vzdělávání příležitost diskutovat a přemýšlet o hodnotách, jejich rozmanitosti a závislosti na kultuře.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *zná hlavní názory na udržitelnost: antropocentrismus (zaměřený na člověka), technocentrismus (technologická řešení ekologických problémů) a ekocentrismus (zaměřený na přírodu) a jejich vliv na domněnky a argumenty;*

D: *umí formulovat hodnoty, zásady a cíle udržitelnosti a diskutovat o nich, přičemž uznává různé úhly pohledu;*

P: *má tendenci jednat v souladu s hodnotami a zásadami v zájmu udržitelnosti.*

Například: Vzhledem ke zjevnému napětí mezi udržitelností a konzumním způsobem života založeném na využívání přírodních zdrojů by se každý měl zamyslet nad tím, jaký dopad na úrovni systému bude mít nákup rychlé módy nebo let na víkendový pobyt (cíl udržitelného rozvoje č. 12).

4.1.2 Podpora spravedlnosti

- **Deskriptor (1.2):** *Podpora rovnosti a spravedlnosti pro současnou i budoucí generace a učení se od předchozích generací v zájmu udržitelnosti*

Podpora spravedlnosti spočívá v prosazování rovnosti a spravedlnosti mezi současnou a budoucí generací a poučení se z minulých tradic a činů. Pokud budeme vycházet z předpokladu, že lidské zdraví je neodmyslitelně spjata se zdravím naší planety, může tato kompetence pomoci účastníkům vzdělávání pochopit, že kvalita životního prostředí souvisí s rovností a spravedlností³². Přístup k zeleni může snížit socioekonomické nerovnosti v oblasti zdraví³³. Ekologická rovnost a spravedlnost tedy znamená i

lidskou rovnost a spravedlnost.

Podpora spravedlnosti však nespočívá pouze v prosazování environmentální spravedlnosti a rovnosti v zájmu zlepšení lidského zdraví. V souladu s kompetencí „podpora přírody“ znamená podpora spravedlnosti také zohlednění zájmů a schopností ostatních druhů a environmentálních ekosystémů, jakož i důležitost zachování přírody pro budoucí generace a pro přírodu samotnou.

Podporu spravedlnosti jako kompetenci lze posílit zdůrazněním odpovědnosti při činnostech založených na spolupráci a týmové práci a zároveň uznáním a respektováním jiných názorů³⁴.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *ví, že etické koncepty a spravedlnost pro současnou i budoucí generaci souvisejí s ochranou přírody;*

D: *je schopný uplatňovat rovnost a spravedlnost pro současnou a budoucí generaci jako kritéria pro ochranu životního prostředí a využívání přírodních zdrojů;*

P: *zavazuje se respektovat zájmy budoucích generací.*

Například: Iniciativa „Stop Ecocide Foundation“ připravuje návrh zákona o zásazích životního prostředí neboli ekocidě, která je definována jako „protiprávní nebo bezohledné jednání spáchané s vědomím, že existuje značná pravděpodobnost, že tímto jednáním dojde k vážnému a rozsáhlému nebo dlouhodobému poškození životního prostředí“^{xiii} (cíle udržitelného rozvoje č. 14, 15, 16). Příkladem ekocidy je odlesňování Amazonie nebo zabíjení chráněných druhů.

4.1.3 Podpora přírody

- **Deskriptor (1.3):** *Uznání, že člověk je součástí přírody a respektování potřeb*

^{xiii}

<https://www.stopecocide.earth/legal-definition>

a práv ostatních druhů a přírody samotné za účelem obnovy a regenerace zdravých a odolných ekosystémů

Podpora přírody spočívá v rozvíjení empatie vůči naší planetě a projevování péče o ostatní druhy. To vyžaduje znalosti o hlavních částech přírodního prostředí (geosféra, biosféra, hydrosféra, kryosféra a atmosféra) a o úzkých vazbách a vzájemné závislosti mezi živými organismy a neživými složkami. Poznání přírodních jevů nás může podnítit k užšímu propojení s přírodou, což nás zas může motivovat k dalšímu učení pro udržitelnost.

Podpora přírody posiluje zdravý vztah k přírodnímu prostředí a jejím cílem je zažehnout v lidech pocit sounáležitosti, který může pomoci čelit psychickému stresu a negativním emocím, jež děti a mladí lidé na celém světě zažívají v důsledku změny klimatu³⁵, a může pomoci zlepšit jejich náladu a duševní zdraví³⁶.

„Porucha způsobená nedostatečným kontaktem s přírodou“ (nature deficit disorder) vyjadřuje důsledky pro člověka, které jsou spojené s odcizením od přírody: i) snížené používání smyslů; ii) potíže s pozorností; iii) vyšší výskyt fyzických a emocionálních onemocnění; iv) rostoucí míra krátkozrakosti; v) zvýšená obezita dětí i dospělých a vi) zvýšený nedostatek vitamínu D³⁷. Výzkumy ukazují, že k překonání „poruchy způsobené nedostatečným kontaktem s přírodou“ potřebujeme nejen být v kontaktu s přírodou, ale také se s ní *cítit propojeni*³⁸. Zatímco první podmínka zahrnuje fyzickou interakci s přírodním prostředím především na povrchové úrovni, druhá podmínka se týká našich pocitů a názorů vyplývajících z rozvíjení smysluplných vztahů a vnitřního ztotožnění s našimi zkušenostmi v přírodním prostředí, např. se zvířaty, rostlinami nebo místy. Takové vnitřní ztotožnění může z dlouhodobého hlediska podpořit obnovu přírody³⁹.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *ví, že naše dobré životní podmínky, zdraví a bezpečnost závisí na blahu přírody;*

D: *dokáže posoudit vlastní dopad na přírodu a považuje ochranu přírody za zásadní úkol každého člověka;*

P: *dbá na harmonický vztah mezi přírodou a lidmi.*

Například: Celosvětová nezisková organizace The Nature Conservancy zabývající se ochranou životního prostředí je přesvědčena, že pomoc mladým lidem při budování vztahu k přírodě (cíl udržitelného rozvoje č. 4) má zásadní význam pro zajištění udržitelnější budoucnosti (cíle udržitelného rozvoje č. 15, 3, 11). The Nature Lab, platforma učebních osnov pro mládež organizace The Nature Conservancy, poskytuje vzdělávací zdroje pro různé věkové skupiny, které je učí, jak příroda funguje a jak mohou mladí lidé přispět k její ochraně^{xiv}.

4.2 Přijetí složitosti v oblasti udržitelnosti

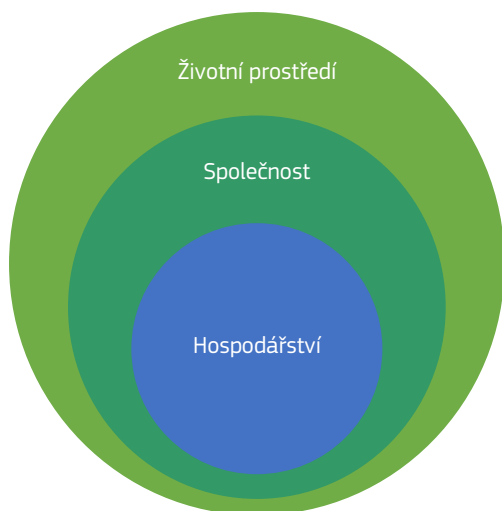
Oblast kompetence „**přijetí složitosti v oblasti udržitelnosti**“ je o:

- posílení systémového a kritického myšlení účastníků vzdělávání a jejich podněcování k přemýšlení o tom, jak lépe vyhodnocovat informace a zpochybňovat neudržitelnost,
- skenování systémů určováním vzájemných a zpětných vazeb a
- rámování výzev jako problémů udržitelnosti, které nám pomáhá zjistit rozsah situace a zároveň určit všechny zúčastněné.

Technologické změny, digitalizace a globalizace zvýšily složitost naší společnosti a urychlily sociálně-ekologické problémy, jako je změna klimatu a ztráta biologické rozmanitosti. Environmentální výzvy jsou vzájemně propojené a souvisejí s hos-

^{xiv} Vzdělávací zdroje organizace The Nature Conservancy, které podporují přírodu, jsou k dispozici na adrese: <https://www.nature.org/en-us/about-us/who-we-are/how-we-work/youth-engagement/nature-lab/>

podářskou činností a životním stylem společnosti⁴⁰. Fungování našeho hospodářství, jež je součástí naší společnosti (viz obrázek 4), závisí na naší planetě, která má omezené zdroje a možnosti⁴¹.

Obrázek 4: Vzájemná propojenost hospodářství, společnosti a životního prostředí.

Učení v zájmu environmentální udržitelnosti umožňuje účastníkům vzdělávání lépe vidět souvislosti a vazby mezi konkrétními problémy a změnami životního prostředí⁴². Zdraví je základním lidským právem a přístup k „bezpečnému, čistému, zdravému a udržitelnému životnímu prostředí“ je nyní rovněž uznáván jako lidské právo⁴³. Menšinové skupiny a rodiny s nižšími příjmy jsou však často vystaveny znečištěnému prostředí, což má následně vliv na jejich zdraví a životní podmínky. Určení souvislostí mezi environmentálními problémy a příjmovou nerovností, které na první pohled mohou vypadat jako nesouvisející, nám může pomoci správně formulovat tyto výzvy jako problémy udržitelnosti a přijmout preventivní nebo zmírňující opatření.

4.2.1 Pensamiento sistémico

- **Deskriptor(2.1):** *Přístupování k problému udržitelnosti ze všech stran; zohlednění času, prostoru a kontextu za účelem pochopení, jak se prvky v rámci systémů a mezi nimi vzájemně ovlivňují*

xv <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=27635&LangID=E>

Pro pochopení komplexních problémů udržitelnosti a jejich vývoje je nezbytné vybavit účastníky vzdělávání *systémovým myšlením*. *Systémové myšlení* nám umožňuje chápat realitu ve vztahu k dalším kontextům (místním, vnitrostátním, globálním) a oblastem (životní prostředí, sociální, hospodářská a kulturní oblast). Má zásadní význam pro pokrok na poli udržitelnosti. Myšlení v systémech umožňuje účastníkům vzdělávání určit mechanismy zpětné vazby, body zásahu a interaktivní trajektorie. Systémové myšlení lze chápat jako nástroj pro vyhodnocování možností, rozhodování a konání⁴³. Vychází z předpokladu, že části systému se chovají jinak, pokud jsou od systému odděleny. Na rozdíl od toho fragmentární myšlení, tj. analyzování jednotlivých částí namísto celého propojeného systému, totiž umocňuje zaměření na krátkodobé cíle a může vést k přílišnému zjednodušení problémů udržitelnosti, které nemusí odpovídat skutečnosti.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *ví, že každá lidská činnost má environmentální, sociální, kulturní a hospodářské dopady;*

D: *dokáže popsat udržitelnost jako holistický koncept, který zahrnuje environmentální, hospodářské, sociální a kulturní otázky;*

P: *zajímá se o krátkodobé i dlouhodobé dopady svých činů na ostatní a na naši planetu.*

Například: Zelené technologie často slibují pozitivní výsledky pro udržitelnost, avšak při jejich rozšíření na úroveň systému mohou mít nezamýšlené důsledky (např. ztráta biologické rozmanitosti a zvýšená konkurence týkající se půdy kvůli výrobě biopaliv)⁴⁴. Bez zevrubného pochopení komplexních problémů a možných řešení by mohlo být obtížné takové důsledky určit (více cílů udržitelného rozvoje).

4.2.2 Kritické myšlení

- **Deskriptor (2.2):** *Posouzení informací a argumentů, určení předpokladů, zpochybnění statu quo a zamyšlení nad tím, jak osobní, sociální a kulturní zázemí ovlivňuje myšlení a závěry*

Kritické myšlení je považováno za zásadní pro to, aby se účastníci vzdělávání „dokázali vyrovnat s nejistotou, složitostí a změnami“⁴⁵. Kritické myšlení je kognitivní proces na vysoké úrovni, který zahrnuje několik dovedností potřebných k vyhodnocení a pochopení informací týkajících se problémů udržitelnosti. To účastníkům vzdělávání umožňuje rozšířit si rozhled, aniž by informace a informační zdroje považovali za samozřejmost. Nakonec by se účastníci vzdělávání měli cítit pohodlně při získávání a propojování informací z různých oborů⁴⁶. Kritický pohled účastníkům vzdělávání umožňuje zpochybnovat a měnit své hodnoty, perspektivy a chápání světa⁴⁷.

Kritické myšlení může účastníkům vzdělávání pomoci, aby se stali zodpovědnějšími a aktivně spolupracovali na vytváření udržitelného světa. Přesněji řečeno, posílení kritického myšlení jim pomůže jít nad rámec pouhého pasivního chápání konceptů udržitelnosti⁴⁸. Pomůže jim rozvíjet schopnost analyzovat a posoudit teorie a předpoklady.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *ví, že tvrzení o udržitelnosti bez pádných důkazů jsou často pouhou komunikační strategií, známou také jako lakování nazeleno;*

D: *dokáže analyzovat a posoudit argumenty, myšlenky, činnosti a scénáře a určit, zda jsou v souladu s důkazy a hodnotami z hlediska udržitelnosti;*

P: *věří vědě, i když mu chybí některé znalosti potřebné k plnému pochopení vědeckých tvrzení.*

Například: Kritické chápání toho, jak spolu souvisí rychlá móda (cíl udržitelného rozvoje č. 12), špatné pracovní podmínky (cíl udržitelného rozvoje č. 8, 10), hromadění pevného odpadu (cíl udržitelného rozvoje č. 11, 12) a znečištění (více cílů udržitelného

rozvoje) a tvoří základ jeden pro druhého, může účastníkům vzdělávání pomoci i) vymezit třídu problémů; kterými se musí zabývat; ii) určit dotčené subjekty; iii) přijmout různé perspektivy a iv) vybrat cesty pro možná řešení.

4.2.3 Rámování problému

- **Deskriptor (2.3):** *Formulovat současné nebo potenciální výzvy jako problém udržitelnosti, pokud jde o obtížnost, zúčastněné osoby, časový a zeměpisný rozsah, s cílem určit vhodné přístupy k předvídání problémů a jejich předcházení a ke zmírňování již existujících problémů a přizpůsobování se jim*

Rámování problému je proces určení skutečných nebo potenciálních problémů udržitelnosti. Zahrnuje definování a strukturování problémů udržitelnosti na základě jejich složitosti a hlavních zúčastněných subjektů. Velkou překážkou může být pochopení povahy skutečných nebo potenciálních problémů, které se snažíme definovat, např. od jednoduchých až po zapeklité problémy.

Odborníci určili čtyři druhy problémů podle toho, jak dobře je definován jak problém, tak řešení, které ho má řešit⁴⁹. Rozlišení těchto čtyř druhů problémů může pomoci určit vhodná řešení.

Tento proces také zahrnuje určení, zda je současná situace již problémem, nebo zda má potenciál se jím v budoucnu stát.

Nejdůležitější je, že rámování problému definuje, co je na dané situaci problematické, a určuje nejlepší opatření k jejímu řešení, což zahrnuje systémové myšlení. Rámování problému v podstatě pomáhá určit cíle a směr, kterým by se měl proces řešení problému ubírat⁵⁰. Si bien los problemas de sostenibilidad son complejos y, a menudo, no se pueden resolver, se pueden tomar las medidas adecuadas para anticiparlos y prevenirlos, o para mitigarlos y adaptarlos a un problema ya existente.

Problémy udržitelnosti jsou sice složité a často je nelze vyřešit, lze však podniknout vhodné kroky k

jejich předvídání a předcházení nebo ke zmírnění již existujícího problému a přizpůsobení se mu.

Rámování problémů může pomoci určit situace a pojmenovat je jako aktuální nebo potenciální problémy udržitelnosti v daném kontextu. To vyžaduje kritické pochopení sociálně-ekologických systémů. *Rámování problému* zase může pomoci zasadit problém udržitelnosti do souvislostí a vymezit ho v daném zeměpisném a časovém kontextu.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: ví, že k určení spravedlivých a inkluzivních opatření je nutné nahlížet na problémy udržitelnosti z perspektiv jednotlivých zúčastněných stran;

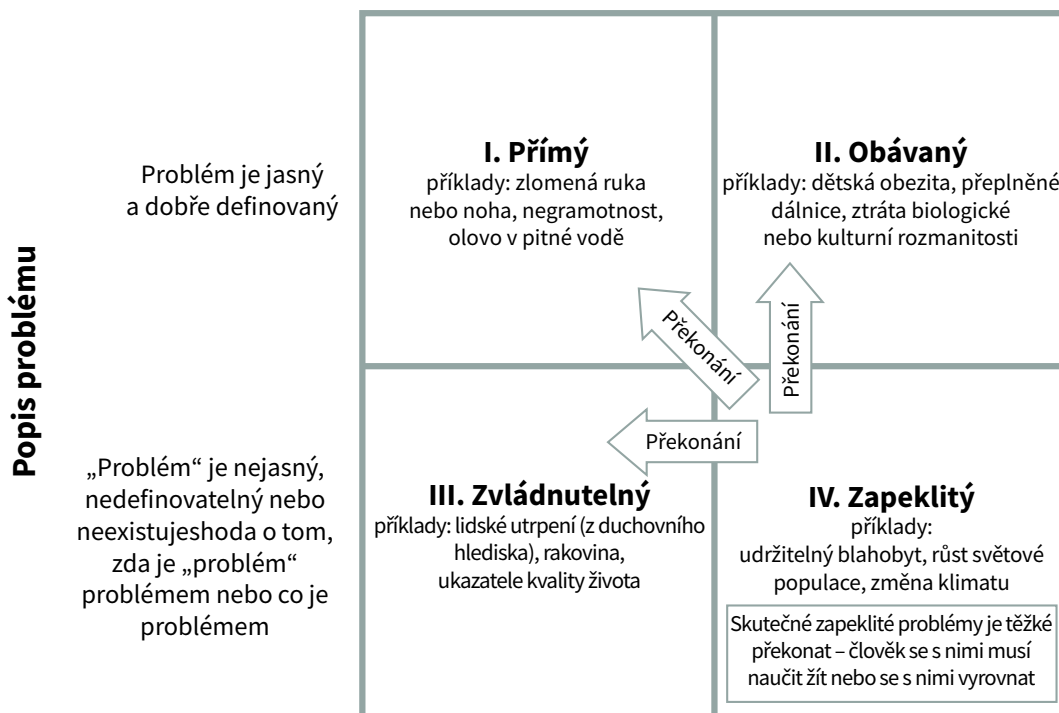
D: je schopný zaujmout transdisciplinární přístup k řešení současných a potenciálních problémů udržitelnosti;

P: aktivně naslouchá a projevuje empatii, když spolupracuje s ostatními na řešení současných a potenciálních problémů udržitelnosti.

Například: Například úbytek včel a dalšího opylujícího hmyzu může být rámován jako problém související se zabezpečením produkce potravin, který vyžaduje technická řešení v oblasti zemědělského hospodaření (cíl udržitelného rozvoje č. 12), na rozdíl od problému se zachováním obnovy přírody ohrožené nadměrným využíváním jejích zdrojů (cíle udržitelného rozvoje č. 15, 12).

Rysy řešení / Požadovaná forma změny

Řešení jsou dobře definovaná, obecně schválená a dosažitelná v rámci stávajících systémových struktur	Řešení nejsou dobře definována, nejsou schválena nebo vyžadují transformaci struktury systému
---	---

Obrázek 5: Charakteristika problému a požadovaná změna [Zdroj: Glasser, 2018]

4.3 Představy o udržitelné budoucnosti

Oblast kompetencí „**představy o udržitelné budoucnosti**“ umožňuje účastníkům vzdělávání vizualizovat alternativní scénáře budoucnosti a určit opatření k dosažení udržitelné budoucnosti. Je nezbytné, aby si účastníci vzdělávání osvojili schopnost „přizpůsobivosti“ a zároveň se vyrovnali s nejistotou ohledně budoucnosti a s kompromisy v oblasti udržitelnosti. Uplatňování kreativních a mezioborových přístupů v našem způsobu myšlení může podpořit oběhovou společnost a povzbudit účastníky vzdělávání, aby při přemýšlení o budoucnosti využívali svou představivost.

Učení v zájmu environmentální udržitelnosti vede lidi k tomu, aby upustili od hledání jistot a spíše přemýšleli o možnostech. Je zásadní, aby účastníci vzdělávání chápali budoucnost jako otevřenou a jako něco, co lze utvářet společně. To vyžaduje schopnost analyzovat současnost a pochopit, že se skládá ze složitých systémů, které na sebe vzájemně působí a ovlivňují současné i budoucí trajektorie, jež jsou zase ovlivňovány našimi hodnotami, světonázory a zkušenostmi.

Kreativita, představivost a uvědomění si svých emocí a intuice mohou být základem naší schopnosti představit si alternativní budoucnost⁵¹. Účastníci vzdělávání jsou vedeni k tomu, aby používali kombinaci „logické analýzy a disciplinované představivosti“⁵². Informace z několika oborů a tradic mají potenciál lidem pomoci dělat ve složité společnosti plány a rozhodnutí založené více na informacích⁵³. To může účastníkům vzdělávání pomoci určit kroky a prozkoumat plány, jak společně utvářet odolnou a regenerativní planetu.

Proto se účastníkům vzdělávání doporučuje, aby přemýšleli o široké škále možných budoucích výsledků a představili si alternativní budoucí scénáře udržitelnosti. Když se účastníci vzdělávání vyrovnají s pojmem vícero budoucností, mohou uznat:

i. nejistotu ohledně budoucnosti jako danou,

- místo aby ji předpokládali nebo popírali;
- ii. že není možné vědět, co se stane, a proto bude myšlenka snahy o kontrolu toho, co se stane, odmítnuta;
- iii. že potřebují určit pravděpodobné, alternativní a upřednostňované budoucnosti;
- iv. že musí ovlivňovat a utvářet trajektorii směrem ke (společné) upřednostňované budoucnosti.

4.3.1 Gramotnost ohledně budoucnosti

- **Deskriptor (3.1): Vytvoření představy alternativní udržitelné budoucnosti na základě vizualizace a vypracování alternativních scénářů a určení kroků potřebných k dosažení upřednostňované udržitelné budoucnosti**

Gramotnost ohledně budoucnosti umožňuje účastníkům vzdělávání vytvářet si své vize udržitelné budoucnosti tím, že jim poskytuje znalosti, dovednosti a postoje k pochopení budoucnosti jako řady alternativ. Ve výzkumu se k pochopení budoucnosti běžně rozlišují tři přístupy:

- očekávaná budoucnost, tj. to, co očekáváme, že se stane, na základě toho, co se děje dnes a co známe, např. běžná praxe,
- alternativní scénář(e) budoucnosti, tj. to, co se stane, se může lišit od očekávání, např. vytvoření zelených pracovních míst, která v současné době neexistují,
- upřednostňovaná budoucnost, tj. můžeme si představit udržitelnou budoucnost pro nás, naši komunitu a naši planetu a určit kroky a opatření, která jsou k dosažení této budoucnosti zapotřebí⁵⁴, např. oběhové hospodářství.

Díky *gramotnosti ohledně budoucnosti* mohou účastníci vzdělávání na základě nastalých změn předvídat, připravovat se a tvořit⁵⁵. *Gramotnost ohledně budoucnosti* podporuje účastníky vzdělávání, aby i) při přemýšlení o budoucnosti využívali svou představivost; ii) zabrousili do své intuice a tvořivosti a iii) posoudili možné kroky potřebné k dosažení jimi upřednostňované budoucnosti. Pomocí zkušeností z reálného života lze účastníky vzdě-

lávání učít metodikám budoucnosti, které využívají kvalitativní a/nebo kvantitativní výzkumné metody.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *zná rozdíl mezi očekávanou, upřednostňovanou a alternativní budoucností pro scénáře udržitelnosti;*

D: *dokáže si představit alternativní budoucnost udržitelnosti, která je založena na vědě, tvůrčivosti a hodnotách udržitelnosti;*

P: *je si vědom toho, že předpokládané důsledky pro něj a komunitu mohou ovlivnit upřednostňování určitých scénářů před jinými.*

Například: Podpora „gramotnosti ohledně budoucnosti“ jako životní dovednosti studentů a pedagogů (cíl udržitelného rozvoje č. 4) je posláním celosvětové neziskové organizace Teach the Future. Díky svým zdrojům pro celoživotní učení si účastníci vzdělávání mohou představit udržitelnější budoucnost, v níž mají komunity například přístup k čisté vodě, čisté energii a zdravým potravinám (více cílů udržitelného rozvoje, včetně cílů č. 6, 7, 2).

4.3.2 Přizpůsobivost

- **Deskriptor (3.2):** *Zvládání transformací a výzev ve složitých situacích udržitelnosti a přijímání rozhodnutí týkajících se budoucnosti tváří v tvář nejistotě, nejednoznačnosti a riziku*

Přizpůsobivost znamená být flexibilní a schopný adaptovat se na nové situace a přizpůsobit se s cílem sžít se se změnami v našem složitém světě⁵⁶. Je nezbytné, aby se účastníci vzdělávání dokázali vyrovnat s nejistotou ohledně budoucnosti a nejednoznačností zapeklitých problémů v oblasti udržitelnosti a s jejich možným vývojem. Přizpůsobivost by měla studentům vzdělávání poskytnout schopnost vyrovnat se s kompromisy v oblasti udržitelnosti, např. s dopady na životní prostředí a sociálními výsledky, jakož i s hospodářskými aspekty. Kromě toho by se účastníci vzdělávání měli cítit, že jsou schopni zvažovat možnosti a přijímat rozhodnutí, i když čelí

rozporům a rizikům, pokud jde o budoucnost⁵⁷.

Lidé jsou schopni se učit, aby získali znalosti, které mohou vést ke změně jejich názorů a chování, a naučit se zvládat své emoce⁵⁸. U kognitivní přizpůsobivosti by to mohlo zahrnovat snazší výuku lidí o významu měnícího se klimatu. U přizpůsobivosti chování by to mohlo zahrnovat posílení pozitivních a konstruktivních činností mladých lidí na podporu a uchování životního prostředí, jako je úspora energie, recyklace, využívání čisté energie, kontrola spotřeby vody a povzbuzování ostatních doma a ve škole, aby dělali totéž.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *ví, že lidská činnost může mít nepředvídatelné, nejisté a složité důsledky pro životní prostředí;*

D: *je při řešení problémů a příležitostí týkajících se udržitelnosti schopný zohlednit místní podmínky;*

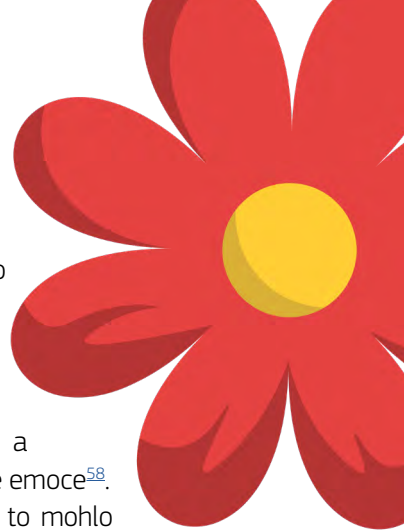
P: *je ochotný ukončit neudržitelné postupy a vyzkoušet alternativní řešení.*

Například: Mladí lidé hrají ústřední roli při prosazování programu pro přizpůsobování se. Dne 22. ledna 2021 mladí lidé z více než 115 zemí zahájili celosvětovou výzvu k řešení přizpůsobivosti mladých lidí „Přizpůsobit se pro naši budoucnost“. Cílem této iniciativy je připravit mladší generace na přechod k zelenému rozvoji odolnému vůči změně klimatu^{xvi} (cíl udržitelného rozvoje č. 13).

4.3.3 Průzkumné myšlení

- **Deskriptor (3.3):** *Osvojení si vztahového způsobu myšlení zkoumáním a propojováním různých oborů, využíváním kreativity a experimentováním s novými myšlenkami nebo metodami*

^{xvi} Tato výzva k řešení je k dispozici na adrese: <https://klimaatadaptatiegroningen.nl/en/young-people-call-on-world-leaders-to-adapt-for-the-future>

Cílem *průzkumného myšlení* je podpořit tvořivost, aby byl člověk schopný si představit alternativní budoucnost. Využitím různých oborů, tradic a kultur mezioborovým způsobem může průzkumné myšlení účastníkům vzdělávání pomoci vytvářet vize budoucnosti pro oběhové hospodářství (cíl udržitelného rozvoje č. 12) a společnost (cíl udržitelného rozvoje č. 11). Pro přechod od lineárních způsobů výroby a spotřeby k oběhovým potřebujeme kombinaci tvůrčího myšlení a experimentování s novými nápady a přístupy.

Vzhledem k tomu, že inovace, které pomohou dosáhnout oběhového hospodářství, změní naši společnost, přinesou s sebou i nové způsoby sociální interakce a nové kulturní zvyklosti. Například online platformy pro výměnu oblečení, sdílení aut a zamezení plýtvání potravinami.

Průzkumné myšlení tedy od lidí vyžaduje kognitivní procesy a využívání intuice. Probíraná témata a pedagogické přístupy používané ve vzdělávání o udržitelnosti podporují podle tvrzení zdůrazňujících úzké vazby mezi těmito dvěma premisami účastníky vzdělávání v rozvoji schopností tvůrčího myšlení⁵⁹.

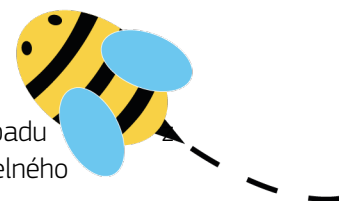
Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *ví, že problémy udržitelnosti je třeba řešit kombinací různých oborů, znalostních kultur a odlišných názorů, aby bylo možné iniciovat systematickou změnu;*

D: *je schopný zkombinovat informace a udaje týkající se udržitelnosti z různých oborů;*

P: *je odhodlán zvažovat výzvy a příležitosti v oblasti udržitelnosti z různých úhlů pohledu.*

Například: „Omezit, znovu použít, recyklovat“ je dobře známý koncept oběhového hospodářství a přístup založený na průzkumném myšlení může pomoci proměnit odpad v cenný zdroj. V rámci programu Eco-Schools vznikla řada tzv. trash hack nápadů (tipů, jak omezit odpad), které mohou po-

moci prozkoumat problém odpadu různých úhlů pohledu^{xvii} (cíl udržitelného rozvoje č. 12).

4.4 Konání v zájmu udržitelnosti

Konání v zájmu udržitelnosti vybízí účastníky vzdělávání, aby v rámci možností podnikali individuální i společné kroky k utváření udržitelné budoucnosti. Také účastníky vzdělávání vyzývá, aby od odpovědných osob vyžadovali opatření, která povedou ke změně.

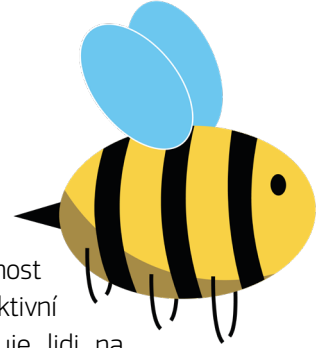
Poslední čtyři desetiletí byla teplejší než všechna předchozí od roku 1850⁶⁰ a vzhledem k nárůstu lidské činnosti je nepravděpodobné, že se tento trend zvrátí, pokud nepřijmeme opatření k dosažení systémových transformací.

Transformace nezbytné pro udržitelnost jsou umožněny nejen technologickými změnami, ale také kulturními a sociálními změnami, jakož i posuny v chování a institucionálními reformami⁶¹. Proto je třeba aktivně zapojit velké množství zúčastněných stran na místní úrovni, aby bylo možné utvářet a realizovat globální transformace pro udržitelnější planetu^{62,xviii}. Jednotlivci činí každodenní rozhodnutí, která mají dopady a důsledky pro udržitelnost, ať už jsou to např. studenti, spotřebitelé, výrobci, zaměstnanci, tvůrci politik nebo zástupci organizací či komunit. Tito lidé mohou společně vytvářet nová paradigmat, která jsou schopná vést ke globální udržitelnosti⁶³ prostřednictvím jejich individuálních iniciativ, zapojení a spolupráce na úrovni komunity nebo regionu nebo prostřednictvím globálních partnerství k dosažení cílů udržitelného rozvoje.

Udržitelné planety nelze dosáhnout pouze drobnými, jednorázovými opatřeními; je zapotřebí důsled-

^{xvii} <https://www.ecoschools.global/trash-hack-ideas>

^{xviii} Společné výzkumné středisko například v současné době vyvíjí inovační strategie pro udržitelnost (S4), novou generaci strategií rozvoje pro města, regiony a země, které jsou postaveny na přístupu inteligentní specializace a podstatně jej rozšiřují. Více informací naleznete na adrese: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/s4>

ný a dlouhodobý přístup⁶⁴. Například rozhodnutí o tom, jaký druh mobility (cíl udržitelného rozvoje č. 11) budeme využívat nebo jaké dodavatele energie budeme využívat pro naše domácnosti a kancelářské budovy (cíl udržitelného rozvoje č. 7), budou mít dopad na životní prostředí. Oběhové výrobky jsou zejména vyrobeny tak, aby déle vydržely a daly se snadněji opravit, a to díky zvýšení jejich životnosti, opětovné použitelnosti, modernizaci a opravitelnosti⁶⁵ (cíl udržitelného rozvoje č. 12).

Konání ve prospěch udržitelnosti by však jako svůj protějšek mělo zahrnovat i ochotu činitelů s rozhodující pravomocí sdílet svou schopnost rozhodovat, aby činnosti účastníků vzdělávání měly skutečný dopad.

Příklady činností, které mohou lidé podniknout individuálně v rámci svých komunit⁶⁶ zahrnují: volbu kandidátů, kteří podporují životní prostředí, dobrovolnictví, setkávání se s členy místních zastupitelstev, spouštění programů budování kapacit a podněcování kolektivních akcí.

Učení v zájmu environmentální udržitelnosti nám jako jednotlivcům může pomoci určit kroky, mechanismy a opatření a jako *přemýšlivá, odhodlaná a starostlivá*⁶⁷ společnost snížit náš dopad na životní prostředí (environmentální stopa^{xix}). Kromě toho nám může pomoci zvýšit náš pozitivní přínos pro životní prostředí⁶⁸. Učení v zájmu environmentální udržitelnosti může pomoci vybavit všechny jednotlivce znalostmi, dovednostmi a postoji, aby mohli vymýšlet, plánovat a přijímat nebo požadovat opatření pro udržitelnost (cíl udržitelného rozvoje č. 4, cíl 4.7).

4.4.1 Politická činnost

- **Deskriptor (4.1):** *Orientování se v politickém systému, určení politické odpovědnosti za neudržitelné chování a požadování účinných politik v zájmu udržitelnosti*

^{xix} Lidé si mohou spočítat dopady svých spotřebních návyků na životní prostředí na adrese <https://eplca.jrc.ec.europa.eu/Consumer-Footprint.html>

Politická činnost je schopnost pozitivně ovlivňovat kolektivní budoucnost tím, že mobilizuje lidi na politické úrovni k přijetí opatření ke změně. Politická činnost vyžaduje schopnost analyzovat kontext, najít možné cesty, jak posunout agendu udržitelnosti kupředu, a určit klíčové zúčastněné strany, které je možné zapojit, aby pomohly dosáhnout udržitelnosti.

Politická činnost může být zaměřena na prosazování změny norem, pravidel, předpisů a institucionálních závazků v oblasti udržitelnosti. Může se však také orientovat na trh a prosazovat ekologické inovace nebo podporovat změny životního stylu a chování. Zelená transformace je jednou z hlavních strategických priorit EU a úloha vlád při řešení souvisejících výzev nabývá na významu. Mnoho Evropanů požaduje opatření k řešení problémů udržitelnosti od osob odpovědných za tvorbu a provádění politik, kteří jsou v konečném důsledku odpovědní za naši budoucnost a budoucnost dalších generací. Na otázku, kdo je odpovědný za boj proti změně klimatu, Evropané ze 17 členských států na prvním místě uvedli vlády jednotlivých států, Evropané z pěti členských států pak na první místo zařadili podniky a průmysl a Evropané z ostatních pěti členských států na první místo umístili samotnou EU⁶⁹.

Politická činnost posiluje schopnost účastníků vzdělávání stát se hybateli změn a účastnit se diskuse, která ovlivňuje jejich budoucnost. Kromě toho účastníkům vzdělávání ukazuje, že malé akce mohou mít rozsáhlé globální dopady a že zapojením ostatních do myšlenek a činností, které vyvolávají zamyšlení, může k politické činnosti přispět každý.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *zná politiky, které přisuzují odpovědnost za škody na životním prostředí (např. „znečišťovatel platí“);*

D: *dokáže určit příslušné sociální, politické a hospodářské zúčastněné strany ve své komunitě a regionu za účelem řešení problému udržitelnosti;*

P: *požaduje politickou odpovědnost*

za neudržitelné chování.

Například: Mezi základní příklady mladých lidí, kteří se obzvláště hlasitě dožadují politických kroků ze strany vlád, patří hnutí Friday for Future^{xx} a Extinction Rebellion^{xxi} (cíle udržitelného rozvoje č. 13, 16).

4.4.2 Kolektivní akce

• **Deskriptor (4.2):** *Konání ve prospěch změny ve spolupráci s ostatními*

Kolektivní akce jako kompetence vychází z uznání, že úloha, kterou hrají komunity a organizace občanské společnosti při dosahování udržitelnosti, je zásadní⁷⁰. *Kolektivní akce* vyžadují koordinaci, spolupráci a kooperaci mezi kolegy. Společným konáním a prací směřujícími k dosažení stejného cíle mohou lidé najít příležitosti a čelit výzvam, aby účinně přispěli k řešení problémů udržitelnosti na místní úrovni. V konečném součtu to bude mít dopad na celosvětové úrovni.

Kolektivní akce rozvíjí u účastníků vzdělávání „schopnost a vůli kriticky se účastnit demokratických procesů týkajících se využívání přírodních zdrojů a závislosti člověka na nich“⁷¹.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *ví, jak pracovat s různými účastníky na vytváření inkluzivních vizí pro udržitelnější budoucnost;*

D: *dokáže vytvořit transparentní, inkluzivní a komunitou řízené procesy;*

P: *je ochoten spolupracovat s ostatními na zpochybnění statu quo.*

Například: Kolektivní akce se v digitálním věku díky zásluze technologií rozšířily. Příkladem toho je Evropská koalice pro vzdělávání v oblasti klimatu^{xxii},

^{xx} <https://fridaysforfuture.org/>

^{xxi} <https://rebellion.global/>

^{xxii} <https://education-for-climate.ec.europa.eu/community/home>

digitální platforma, která členům komunity praxe umožňuje kolektivně rozhodovat, společně jednat a spoluvytvářet řešení pro udržitelnost (cíle udržitelného rozvoje č. 13).

4.4.3 Individuální iniciativa

• **Deskriptor (4.3):** *Určení vlastního potenciálu v zájmu udržitelnosti a aktivní přispívání ke zlepšení vyhlídek pro komunitu a naši planetu*

Individuální iniciativa spočívá v tom, že člověk ví, jaké druhy činnosti jsou možné, věří ve svůj vlastní potenciál ovlivnit změnu (interní „locus of control“) a je ochoten jednat⁷².

Uvědomit si, jaké druhy činnosti jsou možné, a být si vědom vlastního potenciálu, pokud jde o problémy udržitelnosti, jsou první kroky, které musí člověk učinit, aby se mohl chopit iniciativy jako jednotlivec. Individuální iniciativa však nezávisí pouze na příležitostech k jednání a na uvědomění si sebe sama a na vlastní účinnosti. Má také silný postojoový aspekt – ochotu jednat.

Individuální iniciativa rozvíjí podnikatelské myšlení jednotlivců a posiluje jejich schopnost převzít iniciativu v jejich životech⁷³. Tím, že jednotlivci přijmou opatření ve své osobní sféře, mohou působit jako hybatelé změn a vzory a inspirovat své vrstevníky, aby se snažili dosáhnout udržitelnosti. To by také mohlo pomoci vyvrátit mýty o chování souvisejícím s udržitelností, např. že udržitelný životní styl je dražší než neudržitelný a je méně kvalitní.

Kromě toho podněcuje *individuální iniciativa* lidi k preventivním opatřením v případech, kdy určité činnosti nebo nečinnost mohou mít škodlivé důsledky pro lidské zdraví a všechny formy života (zásada předběžné opatrnosti)⁷⁴. Spíše než čekat na důkazy, aby bylo možné jednat, může být v případě nejistoty vhodné jednat, protože čekat na důkazy může být příliš škodlivé nebo příliš pozdě^{75, 76}.

Příklady znalostí (Z), dovedností (D) a postojů (P):

Z: *ví, že by se měla přijmout preventivní*

opatření, pokud určité činnosti nebo nečinnost mohou poškodit lidské zdraví a všechny formy života (zásada předběžné opatrnosti);

D: dokáže jednat rychle, a to i v případě nejistoty a nepředvídaných událostí, a je si vědom zásady předběžné opatrnosti;

P: pevně věří v předvídání a ovlivňování udržitelných změn.

Například: Kurzy, jako je „Knowledge to Action“ (Od znalostí k činům) v rámci mezinárodního magisterského programu v oblasti životního prostředí a udržitelnosti na Lundske univerzitě, nabízejí účastníkům vzdělávání praktickou příležitost spolupracovat v reálném prostředí se subjekty na společenské úrovni, jako jsou obce, organizace, podniky a organizace třetího sektoru, a zároveň se účastnit projektu, který podporuje udržitelnost^{xxiii} (cíle udržitelného rozvoje č. 16, 13).

^{xxiii} Projekty vypracované v rámci kurzu „Knowledge to Action“ (Od znalostí k činům) jsou k dispozici na adrese <https://www.lumes.lu.se/article/2019-knowledge-action-projects> a obsahují informace o různých kompetencích rozvíjených v rámci této zážitkové vzdělávací činnosti.

5. Cesty vpřed

Kvalitní a inkluzivní vzdělávání a odborná příprava mohou pomoci zlepšit sociální a environmentální podmínky. Sociálně-ekologické problémy, jako je ztráta biologické rozmanitosti, změna klimatu, znečištění a nerovnosti, mohou bránit přístupu ke vzdělání a zaměstnání. To pak tyto sociálně-ekologické problémy v začarovaném kruhu ještě zhoršuje⁷⁷.

Udržitelný životní styl vyžaduje změnu myšlení a chování. V centru naší společnosti musí být rovnost a spravedlnost pro současné i budoucí generace. Náš vztah k životnímu prostředí musí být založen na pocitu propojení s přírodou. Učení v zájmu environmentální udržitelnosti by mělo posílit schopnost jednotlivců přemýšlet holisticky a zpochybňovat světonázory, na nichž je založen náš současný hospodářský systém. Zároveň by je mělo povzbudit k tomu, aby jednotlivě i společně s ostatními podnikali kroky k přeměně naší společnosti a k utváření udržitelné budoucnosti pro všechny. Celoživotní učení by mělo zahrnovat kompetence v oblasti udržitelnosti napříč obory, aby bylo možné vychovávat systémové myslitele a etické aktéry změny, kteří jsou potřební pro podporu udržitelné společnosti⁷⁸.

GreenComp nabízí definici toho, co je potřeba k tomu, abychom mysleli a jednali udržitelně, individuálně i společně. Konzultované zúčastněné strany uvedly, že takovou definici potřebují nejen tvůrci politik a poskytovatelé vzdělávání a odborné přípravy, ale také soukromý sektor a zaměstnavatelé obecně.

Stejně jako ostatní rámce kompetencí EU není ani rámec *GreenComp* právně závazný. Poskytuje koncepční referenční model, který mohou používat všichni, kdo se podílejí na celoživotním učení, a to s ohledem na různé cíle, jako jsou:

- zvyšování povědomí o významu učení pro udržitelnost životního prostředí,
- navrhování vzdělávacích příležitostí zamě-

řených na rozvoj kompetencí v oblasti udržitelnosti a

- posouzení toho, jak se daří podporovat účastníky vzdělávání v rozvoji dovedností v oblasti udržitelnosti.

Na základě zájmu o jiné evropské rámce kompetencí lze očekávat, že níže uvedené zúčastněné strany mohou *GreenComp* využívat k různým účelům:

- Vnitrostátní, regionální a místní tvůrci politik se mohou na *GreenComp* odvolávat ve svých politikách a pracovních programech zaměřených na podporu učení v zájmu environmentální udržitelnosti.
- Poskytovatelé formálního a neformálního vzdělávání a odborné přípravy mohou *GreenComp* využít při tvorbě své vzdělávací nabídky na úrovni všeobecného, odborného, vysokoškolského vzdělávání a vzdělávání dospělých.
- Poskytovatelé počátečního vzdělávání učitelů a dalšího profesního rozvoje z něj mohou čerpat při přípravě učitelů a pedagogů na výuku těchto kompetencí v oblasti udržitelnosti.
- Hodnotící a certifikační služby by mohly vytvářet nové certifikáty, které by potvrzovaly kompetence popsané v rámci *GreenComp*.
- Zaměstnavatelé mohou považovat za vhodné začlenit kompetence v oblasti udržitelnosti do svých náborových strategií nebo programů rozvoje talentů.
- Subjekty, které sledují rozvoj lidského kapitálu na vnitrostátní nebo mezinárodní úrovni pro účely statistiky/měření, ho mohou využít ke zpřesnění stávajících nebo k vývoji nových ukazatelů.
- Výzkumné subjekty mohou *GreenComp* využívat k empirickému výzkumu toho, jak rámce ovlivňují výsledky vzdělávání, nebo k určení toho, které pedagogické postupy jsou pro účastníky vzdělávání k rozvoji kompetencí *GreenComp* nejvhodnější.

- Pro poskytovatele popisů pracovních pozic nebo profesních kvalifikací a standardů může být *GreenComp* užitečný při aktualizaci pracovních profilů nebo při vytváření nových.

To jsou jen příklady možného využití rámce *GreenComp*, který – stejně jako jakýkoli jiný evropský rámce kompetencí – není závazný. Jeho míra využití bude záviset na jeho relevantnosti a užitečnosti pro každou potenciální skupinu zúčastněných stran.

Klíčové otázky jsou, jaké pedagogické postupy použít a jak do nich začlenit výsledky učení. Příklady pedagogických postupů, které mohou být účinné při rozvoji kompetencí stanovených v rámci *GreenComp*, zahrnují:

- aktivní učení,
- na studenty zaměřené, transformativní (situované) výukové kontexty založené na návrzích a projektech,
- gamifikace,
- hraní rolí, experimentální hry a simulace,
- analýza skutečných případových studií z místního prostředí,
- kombinované a on-line učení,
- učení založené na projektech,
- venkovní metody a
- přístupy založené na spolupráci (spolupráce s externími partnery).

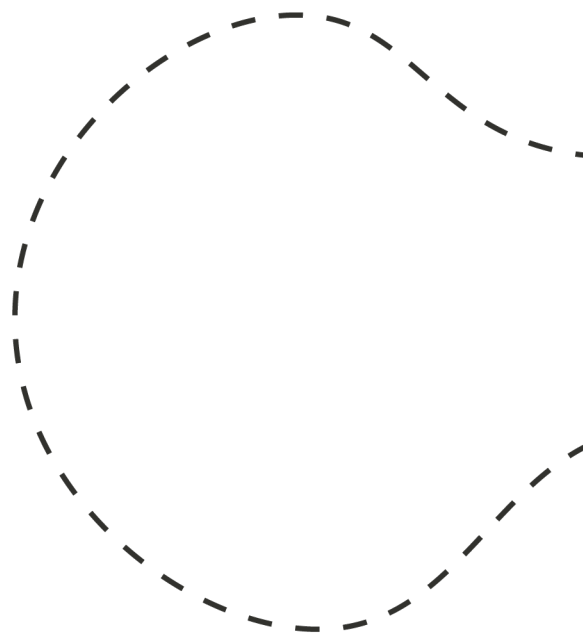
Odborníci a zúčastněné strany, kteří byli v tomto procesu konzultováni, zdůraznili, že je třeba zohlednit kontext, jako je úroveň vzdělávání, školní prostředí a místní komunita. Výukové přístupy mohou zahrnovat digitální technologie na podporu lidí při získávání kompetencí. Zároveň musí zohledňovat dopad digitálních technologií na udržitelnost.

Praktické zkušenosti s udržitelností (zážitkové učení) jsou pro stimulování změny myšlení zásadní. To může následně podpořit změnu výrobních a spotřebních vzorců. Dobrým příkladem je podpora osvědčených postupů v oblasti snižování množství odpadu, opětovného využívání, oprav nebo sdílení mezi účastníky vzdělávání.

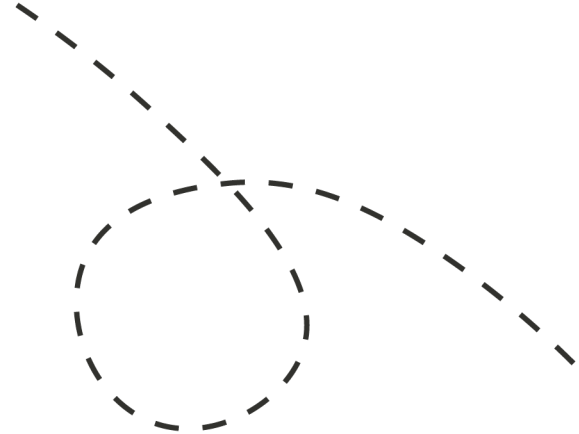
Mělo by se také uvažovat o celoškolském přístupu. Výuka a učení se udržitelnosti během každodenních

činností a napříč obory je náročné. Školy se mohou rozhodnout rozvíjet kulturu udržitelnosti a podporovat oborové vzdělávání. Celoškolský přístup může školám usnadnit práci a podpořit organizační změny.

Využívání rámce *GreenComp* v celoživotním vzdělávání v zájmu udržitelnosti je velmi podporováno. Současně se důrazně doporučuje přizpůsobit rámec potřebám a zázemí účastníků vzdělávání a kontextu.

Slovníček pojmů

<i>Postoje</i>	Postoje motivují k chování. Zahrnují hodnoty, cíle a priority.
<i>Kompetence</i>	V kontextu rámce <i>GreenComp</i> je kompetence chápána jako soubor znalostí, dovedností a postojů.
<i>Složité systém</i>	Složité systém je systém složený z mnoha složek, které se vzájemně ovlivňují způsobem, který je velmi obtížné modelovat vzhledem k druhům vztahů mezi těmito složkami (závislost, konkurence, vztahy mezi jejich částmi nebo mezi daným systémem a jeho okolím).
<i>Formální učení</i>	Učení, které probíhá v organizovaném a strukturovaném prostředí, například v instituci poskytující vzdělávací nebo odbornou přípravu nebo v zaměstnání, a je výslovně označeno jako učení. Formální učení je záměrné a obvykle vede k získání certifikace.
<i>Informální učení</i>	Učení, které je výsledkem každodenních činností souvisejících s prací, rodinou nebo volným časem. Není organizované ani strukturované a ve většině případů je z pohledu účastníka vzdělávání nezáměrné.
<i>Znalosti</i>	Znalosti jsou výsledkem osvojení si teoretických nebo faktických informací učním. Znalosti jsou souhrnem faktů, principů, teorií a postupů, které se vztahují k danému oboru práce nebo studia.
<i>Učení v zájmu environmentální udržitelnosti</i>	V kontextu rámce <i>GreenComp</i> je cílem učení v zájmu environmentální udržitelnosti výchova k udržitelnému myšlení od dětství až do dospělosti s pochopením, že člověk je součástí přírody a je na ní závislý. Účastníci vzdělávání jsou vybaveni znalostmi, dovednostmi a postoji, které jim pomáhají stát se hybateli změn a individuálně i kolektivně přispívat k utváření budoucnosti v mezích možností naší planety.
<i>Výsledky učení</i>	Výsledky učení jsou vyjádřením toho, co účastník vzdělávání ví, čemu rozumí a co je schopen dělat po dokončení učení.

<i>Celoživotní učení</i>	Věnování se učení po celý život s cílem rozšířit nebo zlepšit schopnosti, znalosti, dovednosti a kvalifikaci z osobních, sociálních a profesních důvodů.
<i>Neformální učení</i>	Učení obsažené v plánovaných činnostech, jež nejsou výslovně označeny jako učení, ale které obsahují důležitou vzdělávací zkušenost. Neformální učení je záměrné a obvykle nevede k získání certifikace.
<i>Planetární meze</i>	Planetární meze se týkají devíti procesů. Tyto procesy regulují stabilitu a odolnost zemského systému a meze založené na důkazech, v jejichž rámci může lidstvo zůstat v bezpečí, rozvíjet se a prosperovat pro další generace ^{xxiv} .
<i>Plánované zastarávání</i>	Plánované zastarávání označuje širokou škálu technik, které mohou výrobci používat ke zkrácení funkční životnosti výrobků. Tím nutí spotřebitele k předčasné výměně a mohou pokračovat v prodeji na nasycených trzích ^{xxv} .
<i>Zásada předběžné opatrnosti</i>	Zásada předběžné opatrnosti je přístup, který navrhuje přijmout preventivní opatření, například zamezení nebo zmírnění, u inovací, které by mohly potenciálně způsobit škodu a o nichž chybí rozsáhlé vědecké poznatky.
<i>Dovednosti</i>	Dovednosti znamenají schopnost uplatnit znalosti a použít know-how při plnění úkolů a řešení problémů. Dovednosti mohou být kognitivní (zahrnující logické, intuitivní a tvůrčí myšlení) nebo praktické (zahrnující manuální zručnost a používání metod, materiálů, nástrojů a pomůcek).
<i>Udržitelnost</i>	V kontextu rámce <i>GreenComp</i> znamená udržitelnost upřednostnění potřeb všech forem života a planety tím, že se zajistí, aby lidská činnost nepřekračovala meze naší planety (planetární meze).
<i>Cíle udržitelného rozvoje</i>	Cíle udržitelného rozvoje je 17 globálních cílů, které Organizace spojených národů zveřejnila v roce 2015. Jejich cílem je, aby všechny země a odvětví spolupracovaly na řešení klíčových výzev udržitelného rozvoje do roku 2030 ^{xxvi} .

^{xxiv} <https://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>

^{xxv} [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581999/EPRS_BRI\(2016\)581999_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581999/EPRS_BRI(2016)581999_EN.pdf)

^{xxvi} https://ec.europa.eu/info/publications/reflection-paper-towards-sustainable-europe-2030_en

<i>Transformativní učení</i>	Transformativní učení přesahuje rámec získávání dovedností a znalostí. Pomáhá účastníkům vzdělávání přemýšlet o tom, jak získávají své znalosti a zasazují je do kontextu. Pomáhá jim také uvědomit si vlastní domněnky a domněnky ostatních a být k nim kritičtí. To může vést ke změnám v myšlení, vnímání, přesvědčení a hodnotách, které mohou transformovat způsob, jakým účastníci vzdělávání interpretují svět kolem sebe.
<i>Zapeklitý problém</i>	Zapeklitý problém je problém nebo politický aspekt, který je obtížné vyřešit, protože je složitý a špatně strukturovaný. Zahrnuje několik neúplných, neřešitelných, kontroverzních, sporných a vyvíjejících se požadavků, které je obtížné rozpoznat nebo propojit. Často nemá jediné řešení.

Odkazy

- 1 UNESCO, 2021. *Učte se pro naši planetu*. Paříž: UNESCO.
- 2 Evropská komise, 2018. *Doporučení Rady ze dne 22. května 2018 o klíčových kompetencích pro celoživotní učení*. Evropská komise. K dispozici na adrese: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)
- 3 Evropská komise. *Strategie*. https://ec.europa.eu/info/strategy_cs
- 4 Evropská komise. *Zelená dohoda pro Evropu*. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_cs
- 5 Evropská komise, 2020. *Evropská agenda dovedností pro udržitelnou konkurenceschopnost, sociální spravedlnost a odolnost*. K dispozici na adrese: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=cs>
- 6 Evropská komise, 2020. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů o vytvoření Evropského prostoru vzdělávání do roku 2025*. K dispozici na adrese: <https://education.ec.europa.eu/cs>
- 7 Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti: „Navrácení přírody do našeho života“, 2020. https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_en
- 8 Bianchi, G., 2020. *Sustainability competences*, Společné výzkumné středisko, Evropská komise. K dispozici na adrese: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123624>
- 9 Churchman, C. W., 1967. Wicked Problems. *Management Science*, 14 (4): B141–B142
- 10 Molderez, I., & Ceulemans, K., 2018. The power of art to foster systems thinking, one of the key competencies of education for sustainable development. *Journal of Cleaner Production*, 186, 758–770.
- 11 Bianchi, G., 2020. *Sustainability competences*, Společné výzkumné středisko, Evropská komise. K dispozici na adrese: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123624>
- 12 UNESCO. *Sustainable Development* <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development/what-is-esd/sd>
- 13 Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F. S. III, Lambin, E. F., Lenton, T. M., Scheffer, M., Folke, C., Schellnhuber, H. J., Nykvist, B., De Wit, C. A., Hughes, T., Van der Leeuw, S., Rodhe, H., Sörlin, S., Snyder, P. K., Costanza, R., Svedin, U., Falkenmark, M., Karlberg, L., Corell, R. W., Fabry, V. J., Hansen, J., Walker, B., Liverman, D., Richardson, K., Crutzen, P., & Foley, J. A., 2009. „A Safe Operating Space for Humanity“, *Nature*, 461(7263), 472–475.
- 14 Wiek, A., Withycombe, L., & Redman, C.L., 2011. Key competencies in sustainability: a reference framework for academic program development. *Sustainability Science* 6(2):203–218
- 15 Brundiers, K., Barth, M., Cebrián, G., Cohen, M., Diaz, L., Doucette-Remington, S., Dripps, W., Habron, G., Harre, N., Jarchows, M., Losche, K., Michel, J., Mochizuki, Y., Rieckmann, M., Parnell, R., Walker, P., Zint, M., 2021. Key competencies in sustainability in higher education—toward an agreed-upon reference framework. *Sustainability Science*, 16(1), 13–29.
- 16 Bianchi, G., 2020. *Sustainability competences*, EUR 30555 EN, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2020, ISBN 978-92-76-28408-6, doi:10.2760/200956, JRC123624, k dispozici na adrese: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123624>
- 17 Mezirow, J., 1978. Perspective transformation. *Adult education*, 28(2), 100–110.
- 18 Simsek, 2012. Transformational learning. *Encyclopedia of the sciences of learning*, 3341–3343.
- 19 Bianchi, G., *Sustainability competences*, EUR 30555 EN, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2020, ISBN 978-92-76-28408-6, doi:10.2760/200956, JRC123624, k dispozici na adrese: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123624>
- 20 Carolan, M. S. 2006. Scientific knowledge and environmental policy: why science needs values. *Environmental Sciences*, 3(4), 229–237
- 21 Sipos, Y., Battisti, B., & Grimm, K., 2008. Achieving transformative sustainability learning: engaging head, hands and heart. *International journal of sustainability in higher education*.
- 22 Phelan, A.M., 2004. Rationalism, complexity science and curriculum: a cautionary tale. *Complicity: An International Journal of Complexity and Education*, sv. 1 č. 1, s. 9–17.
- 23 Carolan, M. S., 2006. Scientific knowledge and environmental policy: why science needs values. *Environmental Sciences*, 3(4), 229–237.
- 24 Remington-Doucette, S. M., Connell, K. Y. H., Armstrong, C. M., & Musgrove, S. L. (2013). Assessing sustainability education in a transdisciplinary undergraduate course

focused on real-world problem solving: A case for disciplinary grounding. *International Journal of Sustainability in Higher Education*.

[25](#) Sleurs, W., 2008. Competencies for ESD teachers. A framework to integrate ESD in the curriculum of teacher training institutes. *CSCT, Comenius*, 2.

[26](#) Jickling, B., & Sterling, S. (Eds.). (2017). *Post-sustainability and environmental education: Remaking education for the future*. Springer.

[27](#) Churchman, C. W., 1967. Wicked Problems. *Management Science*, 14 (4): B141–B142.

[28](#) Mezirow, J., 1997. „Transformative Learning: Theory to Practice“. *New Directions for Adult and Continuing Education*. 1997 (74): 5–12. doi:10.1002/ace.7401.

[29](#) Phelan, A.M., 2004. Rationalism, complexity science and curriculum: a cautionary tale. *Complicity: An International Journal of Complexity and Education*, sv. 1 č. 1, s. 9–17.

[30](#) OECD, 2018. *The future of education and skills: Education 2030. OECD Education Working Papers*.

[31](#) Veugelers, W., 2000. Different ways of teaching values. *Educational review*, 52(1), 37–46.

[32](#) Agyeman, J., Bullard, R. D., & Evans, B., 2002. Exploring the nexus: Bringing together sustainability, environmental justice and equity. *Space and polity*, 6(1), 77–90.

[33](#) Dasgupta, P., 2021. *The Economics of Biodiversity: the Dasgupta Review*. HM Treasury.

[34](#) Sala, A., Punie, Y., Garkov, V. & Cabrera Giraldez, M., 2020. *LifeComp: The European Framework for Personal, Social and Learning to Learn Key Competence (Evropský rámec pro klíčové osobnostní kompetence, sociální kompetence a kompetence k učení)*. Společné výzkumné středisko, Evropská komise. K dispozici na adrese: <https://ec.europa.eu/jrc/en/lifecomp>.

[35](#) Thompson, T., 2021. Young people's climate anxiety revealed in landmark survey. *Nature*, sv. 597(7878), strany 605–605.

[36](#) Pritchard, A., Richardson, M., Sheffield, D., & McEwan, K., 2020. The relationship between nature connectedness and eudaimonic well-being: A meta-analysis. *Journal of Happiness Studies*, 21(3), 1145–1167.

[37](#) Louv, R., 2008. *Last child in the woods: Saving our children from nature-deficit disorder*. Algonquin books.

[38](#) Capaldi, C. A., Passmore, H. A., Nisbet, E. K., Zelenski, J. M., & Dopko, R. L., 2015. Flourishing in nature: A review of the benefits of connecting with nature and its application as a wellbeing intervention. *International Journal of Wellbeing*, 5(4).

[39](#) Thompson, T., 2021. Young people's climate anxiety revealed in landmark survey. *Nature*, sv. 597(7878), strany 605–605.

[40](#) Evropská agentura pro životní prostředí, 2019. *Životní prostředí v Evropě – stav a výhled do roku 2020: znalosti pro transformaci na udržitelnou Evropu*.

[41](#) Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F. S. III, Lambin, E. F., Lenton, T. M., Scheffer, M., Folke, C., Schellnhuber, H. J., Nykvist, B., De Wit, C. A., Hughes, T., Van der Leeuw, S., Rodhe, H., Sörlin, S., Snyder, P. K., Costanza, R., Svedin, U., Falkenmark, M., Karlberg, L., Corell, R. W., Fabry, V. J., Hansen, J., Walker, B., Liverman, D., Richardson, K., Crutzen, P., & Foley, J. A., 2009. „A Safe Operating Space for Humanity“, *Nature*, 461(7263), 472–475.

[42](#) Wals, A. E., & Benavot, A., 2017. Can we meet the sustainability challenges? The role of education and lifelong learning. *European Journal of Education*, 52(4), 404–413.

[43](#) Molderez, I., & Fonseca, E., 2018. The efficacy of real-world experiences and service learning for fostering competences for sustainable development in higher education. *Journal of Cleaner Production*, 172, 4397–4410.

[44](#) Churchman, C. W., 1967. Wicked Problems. *Management Science*, 14 (4).

[45](#) Sala, A., Punie, Y., Garkov, V. & Cabrera Giraldez, M., 2020. *LifeComp: The European Framework for Personal, Social and Learning to Learn Key Competence (Evropský rámec pro klíčové osobnostní kompetence, sociální kompetence a kompetence k učení)*. Společné výzkumné středisko, Evropská komise. K dispozici na adrese: <https://ec.europa.eu/jrc/en/lifecomp>

[46](#) Flint, R. W., McCarter, W., & Bonniwell, T., 2000. Interdisciplinary education in sustainability: links in secondary and higher education: The Northampton Legacy Program. *International Journal of Sustainability in Higher Education*.

[47](#) Giangrande, N., White, R. M., East, M., Jackson, R., Clarke, T., Saloff Coste, M., & Penha-Lopes, G., 2019. A competency framework to assess and activate education for sustainable development: Addressing the UN sustainable development goals 4.7 challenge. *Sustainability*, 11(10), 2832.

[48](#) Kearins, K., & Springett D., 2003. Educating for sustainability: developing critical skills. *Journal of management education* 27(2):188–204.

[49](#) Glasser, H., 2018. Toward robust foundations for sustainable well-being societies: Learning to change by changing how we learn. *Sustainability, human well-being, and the future of education*, 31–89.

[50](#) Pearce, B. J., & Ejderyan, O., 2020. Joint problem framing as reflexive practice: honing a transdisciplinary skill. *Sustainability science*, 15(3), 683–698.

[51](#) Wahl, D., 2016. *Designing regenerative cultures*. Triarchy Press.

[52](#) Bishop, P., 2019 Anticipation: Teaching the Future. In: Poli R. (eds) *Handbook of Anticipation*. Springer.

[53](#) Barth, M., Godemann, J., Rieckmann, M., & Stoltenberg, U., 2007. Developing key competencies for sustainable development in higher education. *International Journal of sustainability in higher education*.

[54](#) Barth, M., Godemann, J., Rieckmann, M., & Stoltenberg, U., 2007. Developing key competencies for sustainable development in higher education. *International Journal of*

sustainability in higher education.

55 UNESCO. *Futures literacy (Gramotnost ohledně budoucnosti)*. K dispozici na adrese: <https://en.unesco.org/futures-literacy/about>

56 Sala, A., Punie, Y., Garkov, V. & Cabrera Giraldez, M., 2020. *LifeComp: The European Framework for Personal, Social and Learning to Learn Key Competence (Evropský rámec pro klíčové osobnostní kompetence, sociální kompetence a kompetence k učení)*. Společné výzkumné středisko, Evropská komise. K dispozici na adrese: <https://ec.europa.eu/jrc/en/lifecomp>

57 Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., & Van den Brande, G., 2016. *EntreComp: Evropský rámec kompetencí pro podnikání*. Společné výzkumné středisko, Evropská komise. K dispozici na adrese: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101581/lfna27939enn.pdf>

58 Sala, A., Punie, Y., Garkov, V. & Cabrera Giraldez, M., 2020. *LifeComp: The European Framework for Personal, Social and Learning to Learn Key Competence (Evropský rámec pro klíčové osobnostní kompetence, sociální kompetence a kompetence k učení)*. Společné výzkumné středisko, Evropská komise. K dispozici na adrese: <https://ec.europa.eu/jrc/en/lifecomp>

59 Daskolia, M., Dimos, A., & Kampylis, P. G. (2012). Secondary Teachers' Conceptions of Creative Thinking within the Context of Environmental Education. *International Journal of Environmental and Science Education*, 7(2), 269-290.

60 IPCC, 2021. *Summary for Policymakers*. In: *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. K dispozici na adrese: <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-i/>

61 Giovannini, E., Benczur, P., Campolongo, F., Cariboni, J., & Manca, A. R., 2020. *Time for transformative resilience: the COVID-19 emergency*. Společné výzkumné středisko, Evropská komise.

62 Ardoin, N. M., Bowers, A. W., & Gaillard, E., 2020. Environmental education outcomes for conservation: A systematic review. *Biological Conservation*, 241, 108224.

63 Bianchi, G., 2020. *Sustainability competences*, EUR 30555 EN, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2020, ISBN 978-92-76-28408-6, doi:10.2760/200956, JRC123624, k dispozici na adrese: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123624>

64 UNEP, 2021. *GEO-6 for Youth*. UNEP, Nairobi. K dispozici na adrese: <https://www.unenvironment.org/resources/assessment/global-environment-outlook-6-youth>

65 Evropská komise, 2020. *Akční plán pro oběhové hospodářství: Čistší a konkurenceschopnější Evropa*. K dispozici na adrese: https://ec.europa.eu/environment/topics/circular-economy/first-circular-economy-action-plan_en

66 Evropská komise, 2020. *Akční plán pro oběhové hospodářství: Čistší a konkurenceschopnější Evropa*. K dispozici na adrese: https://ec.europa.eu/environment/topics/circular-economy/first-circular-economy-action-plan_en

67 Von Der Leyen, U., 2021. *Projev o stavu Unie v roce 2021*. K dispozici na adrese: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/SPEECH_21_4701

68 Wals, A. E., & Benavot, A., 2017. Can we meet the sustainability challenges? The role of education and lifelong learning. *European Journal of Education*, 52(4), 404-413.

69 Evropská komise, 2021. *Eurobarometer 513 – Climate Change (Změna klimatu)*. K dispozici na adrese: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2273>

70 Thompson, T., 2021. Young people's climate anxiety revealed in landmark survey. *Nature*, sv. 597(7878), strany 605-605.

71 Breiting, S., & Mogensen, F., 1999. Action competence and environmental education, p.350. *Cambridge Journal of Education*, sv. 29, č. 3, s. 349-353.

72 Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie (SFEU) [2016] Úř. věst. C202/1. Čl. 191, odst. 2. K dispozici na adrese: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=cs>

73 Bacigalupo, M., Kampylis, P., Punie, Y., & Van den Brande, G., 2016. *EntreComp: Evropský rámec kompetencí pro podnikání*. Společné výzkumné středisko, Evropská komise. K dispozici na adrese: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101581/lfna27939enn.pdf>

74 Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie (SFEU) [2016] Úř. věst. C202/1. Čl. 191, odst. 2. K dispozici na adrese: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=cs>

75 Evropská agentura pro životní prostředí, 2021. *With people and for people: Innovating for sustainability (S lidmi a pro lidi: inovace pro udržitelnost)*. K dispozici na adrese: <https://www.eea.europa.eu/publications/with-people-and-for-people>

76 Earth Charter Commission, 2000. K dispozici na adrese: https://earthcharter.org/wp-content/uploads/2020/03/echarter_english.pdf?x75809

77 Evropská agentura pro životní prostředí, 2018 <https://www.eea.europa.eu/publications/unequal-exposure-and-unequal-impacts>

78 Bianchi, G., 2020. *Sustainability competences*, EUR 30555 EN, Úřad pro publikace Evropské unie, Lucemburk, 2020, ISBN 978-92-76-28408-6, doi:10.2760/200956, JRC123624, k dispozici na adrese: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123624>

Dodatek 1. – Případy použití

Níže uvedené případy použití mají ukázat, jak se dvanáct kompetencí v oblasti udržitelnosti uplatní při řešení problémů. Vzhledem k tomu, že každá činnost má dopad na planetu a všechny formy života, je každá výzva výzvou udržitelnosti. Tyto případy použití ukazují, jak je dvanáct kompetencí v oblasti udržitelnosti vzájemně propojených a stejně důležitých. Podporujeme rozvoj všech dvanáct kompetencí v oblasti udržitelnosti, avšak úroveň znalostí v každé z nich se může lišit v závislosti na zázemí, potřebách a kontextu účastníků vzdělávání.

Případ použití 1

Fatima je učitelka, která se o své žáky velmi stará a ráda by je vzala na výuku ven. Ví, že by jim prospělo trávit více času v přírodě (**podpora přírody**). To je však podle ní nemožné vzhledem k neutěšenému stavu přírody v její komunitě, včetně místní důležité řeky. Místní obyvatelé se za přírodou vlastně raději vydávají do jiných míst mimo svůj region. Vzhledem ke svému investigativnímu přístupu (**kritické myšlení; průzkumné myšlení**), se Fatima rozhodla přistoupit k této výzvě jako k problému udržitelnosti (**rámování problému; oceňování udržitelnosti**). Nejenže je tato oblast nedostatečně využívána, ale lidé také zhoršují úroveň znečištění, když jezdí autem nebo létají do jiných a do vzdálenějších míst.

V současnosti je řeka znečištěna toxickým odpadem z nedaleké průmyslové čtvrti a z domácností, například plasty. Okolí připomíná skládku a potřebuje obnovu. Místní obyvatelé se této části regionu vyhýbají, zejména rodiny a ženy. Opuštěný stav této oblasti navozuje pocit nebezpečí a nedostatku zdravých podmínek. Úpadek místa je také spojen s potenciální kriminalitou (**systémové myšlení**).

Fatima věří, že i přes současný stav má tato rozsáhlá oblast obrovský potenciál:

- představuje si rodiny, které si o víkendech pořádají pikniky,
- školy by mohly pořádat vzdělávací exkurze,
- řeka nabízí potenciál pro mnoho sportovních aktivit, jako je veslování nebo jízda na kajaku,
- lidé by si mohli užívat přírody, aniž by museli cestovat daleko, a mohli by zde trávit volné dny.

Kromě toho by ze zdravého životního prostředí mohly mít prospěch i budoucí generace a další druhy (**podpora spravedlnosti**). To je její vize (**gramotnosti ohledně budoucnosti; přemýšlení o hodnotách**). Je motivována k dosažení této vize pro svou komunitu, pokud členové její komunity sdílejí stejnou vizi (**kolektivní akce**).

S ohledem na svou vizi začala mapovat hlavní příčiny současného problému udržitelnosti v souvislosti s touto zelenou plochou. Určila přímé a nepřímé příčiny, zdůraznila příčiny vytvořené člověkem a klasifikovala je podle vratnosti a složitosti (**systémové myšlení; rámování problému; individuální iniciativa**). Aby získala širší přehled, požádala Fatima o pomoc zaměstnance zastupitelstva města. Jsou odpovědní za danou oblast a vědí, kdo a co jsou hlavní zdroje znečištění (**kolektivní akce; politická činnost**).

Na základě těchto informací zkoumala nové možnosti změny pro svou komunitu, například se zaměřila na místní podniky a hledala pobídky k vybudování místního centra oběhového hospodářství. To by mohlo přispět k trvale udržitelnému využívání zdrojů a zamezit používání toxických látek (**průzkumné myšlení**). Nyní již ví, že jsou k dispozici udržitelnější postupy než ty, které se v současnosti používají v okolí. Kromě toho by bylo třeba prohloubit dovednosti pracovní síly. Zároveň by lidé museli

začít žít ekologičtějším životním stylem, například omezit používání jednorázových plastů, případně je úplně vyřadit, a více využívat zelené plochy a chodit pěšky. S tím souvisí i to, že veřejné a soukromé investice by měly upřednostňovat zavádění sdílené ekologické dopravy pro domácnosti i podniky.

Fatima ví, že jít příkladem je účinný způsob, jak budovat důvěru a inspirovat malé děti. A tak, i když zpočátku dost neochotně, přestala jezdit autem a začala do školy dojíždět autobusem (**přízpůsobivost**). TSpolečně s některými rodiči požádala školní jídelnu, aby byla jídla vegetariánská, s jednou veganskou variantou denně (**politická činnost; kolektivní akce**). Není, nebo alespoň zatím není, vegetariánkou (**přízpůsobivost**). Jednu sobotu dopoledne uspořádala pro celou komunitu honbu za pokladem. Odměnou za nasbírání největšího množství odpadků byly prostředky na podporu ochrany opylovačů, jako jsou rostliny sedmikrásek a zahradnické nářadí – použité a sdílené komunitou.

Případ použití 2

Alex právě nastoupil do čtvrtého ročníku střední školy na jihu Evropy. Alex z této oblasti nepochází, takže mu dobrovolnická činnost pomohla začlenit se do komunity. Umožňuje mu podporovat komunitu, ve které vyrůstá (**podpora spravedlnosti; individuální iniciativa**) obnovou místních parků (**podpora přírody**). Alex například nedávno spolu s dalšími dobrovolníky obnovil park základní školy v méně zvýhodněné čtvrti. Nyní ho mohou děti opět využívat k vytváření vlastní zahrady a obohacení místní flóry a fauny (**kolektivní akce**).

V poslední době se cítí znepokojen stavem naší planety. Na sociálních sítích se dozvěděl, že trpí ekologickou úzkostí. Byl frustrovaný myšlenkou nečinnosti, a proto se minulý týden přihlásil do laboratoře ve škole (**individuální iniciativa**). Má název *Jsmo na cestě k dosažení cílů udržitelného rozvoje do roku 2030?* Účastníci vzdělávání se ve skupinách zaměřují na různé cíle udržitelného rozvoje. Každá skupina prozkoumá jí přidělené cíle udržitelného rozvoje, včetně cílů a ukazatelů. Zkoumají dopady

a současné plnění těchto cílů udržitelného rozvoje na úrovni své komunity. Nakonec musí určit a odsouhlasit kroky, opatření a politická doporučení pro svou komunitu k dosažení těchto cílů udržitelného rozvoje do roku 2030.

Jeho skupině byl přidělen cíl udržitelného rozvoje č. 12 – odpovědná výroba a spotřeba. Alex a jeho kolegové z týmu se dychtivě pustili do práce a na internetu si vyhledali další fakta a čísla o cílech udržitelného rozvoje a osvědčené postupy týkající se cíle udržitelného rozvoje č. 12 (**systemové myšlení; kritické myšlení**).

Inspirovali se mladými lidmi z celého světa, kteří se angažují ve prospěch naší planety, a rozhodli se zamyslet nad tím, jak by si představovali svou komunitu v budoucnosti (**gramotnosti ohledně budoucnosti; oceňování udržitelnosti**). Vytvořili vizi založenou na zásadách udržitelnosti, jako jsou:

- rovnost a spravedlnost pro současné i budoucí generace (**podpora spravedlnosti**); a
- obnova přírody s cílem omezit globální oteplování na 1,5 °C ve srovnání s úrovní před průmyslovou revolucí (**podpora přírody**).

Představují si, že jejich komunita přejde na oběhový model, kde se podporuje inkluzivnost a bezpečnost spolu s odpovědnou výrobou a spotřebou. Jejich komunita má však stále daleko k tomu, aby se stala oběhovou. To představuje vážný problém pro zdraví a dobré životní podmínky komunity a místního přírodního ekosystému a také to prohlubuje nerovnosti (**rámování problému**). Uvědomují si, že snižování množství odpadu je jedním z hlavních pilířů oběhového hospodářství (**průzkumné myšlení**). Proto zaujali systémový způsob myšlení, aby vysledovali příčiny a zasadili problém do souvislostí (**systemové myšlení**).

Pro snížení množství odpadu v komunitě navrhli strategii spojenou s cíli hierarchie způsobů nakládání s odpady^{xxvii} (viz obrázek 6).

Začali od nejnaléhavějších opatření, a proto se rozhodli navázat spolupráci se školami s cílem zavést

^{xxvii} Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/98/ES ze dne 19. listopadu 2008 o odpadech a o zrušení některých směrnic.

Hierarchie způsobů nakládání s odpady

Obrázek 6: Hierarchie způsobů nakládání s odpady. Zdroj: Rámcová směrnice o odpadech z roku 2008 https://ec.europa.eu/environment/topics/waste-and-recycling/waste-framework-directive_en

vzdělávací činnosti. Starší žáci by například mohli pomáhat mladším správně třídít a **recyklovat** odpad (**individuální iniciativa**). Žáci by pak tyto znalosti předávali svým rodinám. Alex a jeho týmoví kolegové by také zorganizovali úklid parků v okolí školy společně s členy komunity (**kolektivní akce**). Poté by zaslali fotografie a podepsaný dopis místní radě s žádostí o preventivní opatření, aby se v budoucnu zamezilo znečištění (**politická činnost**).

Se svými přáteli by uspořádali výměnu oblečení, aby lidi povzbudili k **opětovnému používání** zdrojů a **snížili** jejich spotřebu. To by jim umožnilo sdílet a vyměňovat si oblečení, čímž by splnili svůj závazek snížit spotřebu rychlé módy (**průzkumné myšlení**). Alex vždy miloval nové věci a společnost ho naučila, že oblečení je součástí jeho identity. Nicméně ví, že by měl své priority přehodnotit (**oceňování udržitelnosti; kritické myšlení**) a najít si uspokojení v jiných věcech (**přizpůsobivost**). Pokud by byl tento model úspěšný, mohli by pak hledat způsoby, jak jej rozšířit na celou komunitu. Zároveň by měli mít na paměti, že cestování za účelem výměny oblečení by mělo zůstat minimální a ekologické.

V neposlední řadě by v dlouhodobém horizontu podporovali předcházení vzniku odpadů. Požádali by tvůrce politik, aby odrazovali podniky od navrhování výrobků s krátkou životností (plánované zastarávání) a podporovali lidi, aby nakupovali méně, zato lépe.

Dodatek 2. – Prohlášení o znalostech, dovednostech a postojích (ZDP)

Tabulka 2: Oceňování udržitelnosti.

<i>Ztělesnění hodnot udržitelnosti</i>		
1.1 Oceňování udržitelnosti		Zamyšlení se nad osobními hodnotami; určení a vysvětlení toho, jak se hodnoty liší v závislosti na člověku a v průběhu doby, a zároveň kritické zhodnocení, jak jsou v souladu s hodnotami udržitelnosti.
<i>ZDP</i>		<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1	Zná hlavní názory na udržitelnost: antropocentrismus (zaměřený na člověka), technocentrismus (technologická řešení ekologických problémů) a ekocentrismus (zaměřený na přírodu) a jejich vliv na domněnky a argumenty.
	2	Zná hlavní hodnoty a zásady, na nichž jsou založeny socioekonomické modely, a jejich vztah k udržitelnosti.
	3	Ví, že hodnoty a zásady ovlivňují jednání, které může poškodit, nepoškozuje, obnovuje nebo regeneruje životní prostředí.
	4	Ví, že různé kultury a generace mohou udržitelnosti přiřkládat větší či menší význam v závislosti na jejich hodnotovém systému.
	5	Ví, že pokud je lidská poptávka po zdrojích poháněna chamtivostí, lhostejností a neomezeným individualismem, má to negativní důsledky pro životní prostředí.
	6	Ví, jak postavení člověka ve společnosti ovlivňuje osobní hodnoty.
<i>Dovednosti</i>	1	Dokáže kriticky posoudit a porovnat základní hodnoty a zásady udržitelnosti v argumentech, činnostech, politikách a politických požadavcích.
	2	Umí vyhodnotit problémy a opatření založené na hodnotách a zásadách udržitelnosti.
	3	Je schopný uvést osobní volby a jednání do souladu s hodnotami a zásadami udržitelnosti.
	4	Umí formulovat hodnoty, zásady a cíle udržitelnosti a diskutovat o nich, přičemž uznává různé úhly pohledu.
	5	Dokáže určit a zahrnout hodnoty komunit, včetně menšin, do rámování problémů a rozhodování o udržitelnosti.
<i>Postoje</i>	1	Má tendenci jednat v souladu s hodnotami a zásadami v zájmu udržitelnosti.
	2	Je ochoten sdílet a objasňovat názory na hodnoty udržitelnosti.
	3	Je otevřený ostatním a jejich pohledům na svět.
	4	Je připraven kritizovat a hodnotit různé kulturní kontexty v závislosti na jejich dopadu na udržitelnost.

Tabulka 3: Podpora spravedlnosti.

<i>Ztělesnění hodnot udržitelnosti</i>		
1.2 Podpora spravedlnosti	Podpora rovnosti a spravedlnosti pro současnou i budoucí generaci a učení se od předchozích generací v zájmu udržitelnosti.	
<i>ZDP</i>		<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1	Ví, že etické koncepty a spravedlnost pro současnou i budoucí generaci souvisejí s ochranou přírody.
	2	Zná environmentální spravedlnost, konkrétně zohlednění zájmů a možností jiných druhů a environmentálních ekosystémů.
	3	Ví, že je důležité zachovat přírodu pro budoucí generaci kvůli ní samotné.
	4	Ví, že jednotlivci a komunity se liší v tom, jak a do jaké míry dokáží podporovat udržitelnost.
<i>Dovednosti</i>	1	Umí uplatňovat rovnost a spravedlnost pro současnou a budoucí generaci jako kritéria pro ochranu životního prostředí a využívání přírodních zdrojů.
	2	Dokáže posoudit a zpochybnit osobní potřeby za účelem pečlivého hospodaření se zdroji při sledování dlouhodobých cílů a společných zájmů.
	3	Dokáže respektovat, chápat a oceňovat různé kultury ve vztahu k udržitelnosti, včetně menšinových kultur, místních a domorodých tradic a znalostních systémů.
	4	Je schopný pomoci dosáhnout konsenzu o udržitelnosti inkluzivním způsobem.
<i>Postoje</i>	1	Usiluje o snížení spotřeby materiálu.
	2	Má smysl pro sounáležitost se společnou lidskostí a pro solidaritu s budoucími generacemi.
	3	Zavazuje se respektovat zájmy budoucích generací.

Tabulka 4: Podpora přírody.

<i>Ztělesnění hodnot udržitelnosti</i>		
1.3 Podpora přírody	Uznání, že člověk je součástí přírody a respektování potřeb a práv ostatních druhů a přírody samotné za účelem obnovy a regenerace zdravých a odolných ekosystémů.	
<i>ZDP</i>		<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1	Zná hlavní části přírodního prostředí (geosféru, biosféru, hydrosféru, kryosféru a atmosféru) a ví, že živé organismy a neživé složky jsou úzce propojeny a jsou na sobě závislé.
	2	Ví, že naše dobré životní podmínky, zdraví a bezpečnost závisí na blahu přírody.
	3	Ví, že lidé jsou součástí přírody a že rozdělení na lidské a ekologické systémy je svévolné.
	4	Ví, že člověk ovlivňuje ekosystémy a že lidská činnost může ekosystémy rychle a nevratně poškodit.
	5	Ví, že poškozování a vyčerpávání přírodních zdrojů může vést ke katastrofám a konfliktům (např. ke ztrátě biologické rozmanitosti, suchu, masové migraci a válkám).
	6	Ví o potřebě oddělit výrobu od přírodních zdrojů a dobré životní podmínky od spotřeby.
<i>Dovednosti</i>	1	Dokáže posoudit vlastní vliv na přírodu a považuje ochranu přírody za zásadní úkol každého člověka.
	2	Dokáže si představit, že lidé žijí společně a respektují ostatní formy života.
	3	Dokáže uznat kulturní rozmanitost v rámci mezí možností naší planety.
	4	Dokáže si najít příležitosti k pobytu v přírodě a pomáhá ji obnovovat.
	5	Dokáže určit postupy nebo opatření, která zamezí nebo omezí používání přírodních zdrojů.
<i>Postoje</i>	1	Dbá na harmonický vztah mezi přírodou a lidmi.
	2	Je kritický k představě, že člověk je důležitější než ostatní formy života.
	3	Projevuje empatii se všemi formami života.
	4	Oceňuje roli přírody v našich dobrých životních podmínkách, zdraví a bezpečnosti.
	5	Neustále usiluje o obnovu přírody.

Tabulka 5: Systémové myšlení.

<i>Přijetí složitosti v oblasti udržitelnosti</i>		
2.1 Systémové myšlení	Přístupování k problému udržitelnosti ze všech stran; zohlednění času, prostoru a kontextu za účelem pochopení, jak se prvky v rámci systémů a mezi nimi vzájemně ovlivňují.	
<i>ZDP</i>		<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1	Ví, že každá lidská činnost má environmentální, sociální, kulturní a hospodářské dopady.
	2	Ví, že lidské jednání ovlivňuje výsledky v čase a prostoru a vede k pozitivním, neutrálním nebo negativním výsledkům.
	3	Zná přístup založený na celém životním cyklu a jeho význam pro udržitelnou výrobu a spotřebu.
	4	Zná hlavní pojmy a aspekty složitých systémů (syntéza, vznik, vzájemné propojení, zpětné vazby a kaskádové efekty) a jejich důsledky pro udržitelnost.
	5	Zná cíle udržitelného rozvoje OSN a je si vědom vzájemných souvislostí a možného napětí mezi jednotlivými cíli.
<i>Dovednosti</i>	1	Umí popsat udržitelnost jako holistický koncept, který zahrnuje environmentální, hospodářské, sociální a kulturní otázky.
	2	Dokáže posoudit interakce mezi environmentálními, hospodářskými, sociálními a kulturními aspekty udržitelné činnosti, událostmi a krizemi (např. migrace způsobená změnou klimatu nebo války způsobené nedostatkem zdrojů).
	3	Dokáže posoudit, jak se lidé a příroda vzájemně ovlivňují v prostoru a čase.
	4	Umí přístup založený na celém životním cyklu k analýze rizik a přínosů lidské činnosti.
	5	Dokáže v systému určit ty výzvy a příležitosti, které mají největší potenciál vyvolat změnu v zájmu udržitelnosti.
<i>Postoje</i>	1	Je si vědom základních příčin neudržitelnosti, za které je odpovědný člověk, jako je změna klimatu.
	2	Má holistický přístup k souvislostem a interakcím mezi přírodními jevy a lidskými činnostmi.
	3	Zajímá se o krátkodobé i dlouhodobé dopady svých činů na ostatní a na naši planetu.
	4	Zajímá se o systémové důsledky environmentálních krizí pro současné i budoucí generace a pro ostatní druhy.
	5	Je znepokojen nepředvídatelnými kaskádovými účinky lidské činnosti.

Tabulka 6: Kritické myšlení (*LifeComp).

Přijetí složitosti v oblasti udržitelnosti	
2.2 Kritické myšlení	Posouzení informací a argumentů*, určení předpokladů, zpochybnění statu quo a zamyšlení nad tím, jak osobní, sociální a kulturní zázemí ovlivňuje myšlení a závěry.
ZDP	Prohlášení
Znalosti	1 Ví, že naše chápání udržitelnosti se neustále vyvíjí.
	2 Ví, že diskusi o udržitelnosti mohou ovlivňovat různé předsudky, včetně argumentace, komunikace a politických argumentů.
	3 Ví, že převládající argumenty mohou ovlivnit formulování problémů udržitelnosti.
	4 Ví, že tvrzení o udržitelnosti bez pádných důkazů jsou často pouhou komunikační strategií, známou také jako <i>lakování nazeleno</i> .
	5 Ví, že řešení neudržitelných vzorců vyžaduje zpochybnění <i>statu quo</i> na individuální i společné úrovni, v organizacích i v politice.
Dovednosti	1 Umí použít osobní argumentaci při řešení kritiky a argumentů týkajících se udržitelnosti.
	2 Dokáže analyzovat a posoudit argumenty, myšlenky, činnosti a scénáře a určit, zda jsou v souladu s důkazy a hodnotami z hlediska udržitelnosti.
	3 Dokáže prověřit informační zdroje a komunikační kanály o udržitelnosti, aby posoudil kvalitu jimi poskytovaných informací.
	4 Dokáže se zamyslet nad kořeny a důvody rozhodnutí, jednání a životního stylu, aby porovnal individuální přínosy a nepříznivé dopady s přínosy a nepříznivými dopady pro společnost.
	5 Umí se podívat na různé zdroje důkazů a posoudit jejich spolehlivost, aby si vytvořil názor na udržitelnost.
Postoje	1 Je zvědavý a zvědavý, pokud jde o souvislosti mezi životním prostředím, lidskou činností a udržitelností.
	2 Důvěřuje vědě, i když mu chybí některé znalosti potřebné k plnému pochopení vědeckých tvrzení.
	3 Zastává názor založený na důkazech a je připraven jej přehodnotit, když se objeví nové údaje.
	4 Je ochoten přijmout otázky, problémy a příležitosti v oblasti udržitelnosti a diskutovat o nich.
	5 Je skeptický k informacím o udržitelnosti, dokud si neověří jejich zdroj a nezjistí případné soukromé zájmy.

Tabulka 7: Rámování problému.

<i>Přijetí složitosti v oblasti udržitelnosti</i>		
2.3 Rámování problému	Formulování současných nebo potenciálních výzev jako problému udržitelnosti z hlediska obtížnosti, zúčastněných osob, časového a zeměpisného rozsahu, aby bylo možné určit vhodné přístupy k předvídání problémů a jejich předcházení a ke zmírnění již existujících problémů a přizpůsobování se jim.	
<i>ZDP</i>		<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1	Ví, že problémy udržitelnosti jsou často složité a že některé z nich nelze zcela vyřešit.
	2	Ví, že opatření a kroky k řešení problému udržitelnosti závisí na tom, jak je problém formulován (kdo, s kým, pro koho, kde, kdy, proč).
	3	Ví, že pro určení spravedlivých a inkluzivních opatření je nutné na problémy udržitelnosti nahlížet z perspektiv jednotlivých zúčastněných stran.
	4	Ví, že problémy udržitelnosti se pohybují od relativně jednoduchých až po složité a že stanovení jejich druhu pomáhá najít vhodné přístupy.
	5	Ví, že současné nebo potenciální problémy udržitelnosti se mohou rychle vyvíjet, a proto je třeba je často znovu určit a rámovat.
<i>Dovednosti</i>	1	Za účelem rámování současných a potenciálních výzev v oblasti udržitelnosti dokáže zohlednit úhly pohledu více zúčastněných stran a všechny formy života a životní prostředí.
	2	Při rámování současných a potenciálních výzev v oblasti udržitelnosti umí uplatňovat flexibilní, systémový, celoživotní a adaptivní přístup.
	3	Při rámování současných a potenciálních výzev v oblasti udržitelnosti je schopný zaujmout mezioborový přístup.
	4	Dokáže průběžně zkoumat problematiku tématu udržitelnosti a rozšiřovat tak rozsah alternativ a řešení.
	5	Umí určit vhodné přístupy ke zmírnění, přizpůsobení a případnému řešení problémů udržitelnosti.
<i>Postoje</i>	1	Při rámování současných a potenciálních výzev týkajících se udržitelnosti se snaží se využít všechny kompetence v oblasti udržitelnosti.
	2	Je ochodlán prezentovat problém udržitelnosti jako složitý, než aby ho příliš zjednodušoval.
	3	Snaží se oddělit vlastní úsudek od procesu rámování problému.
	4	Aktivně naslouchá a projevuje empatii, když spolupracuje s ostatními na řešení současných a potenciálních problémů udržitelnosti.

Tabulka 8: Gramotnost ohledně budoucnosti.

<i>Představy o udržitelné budoucnosti</i>		
3.1 Gramotnost ohledně budoucnosti	Vytvoření představy alternativní udržitelné budoucnosti na základě vizualizace a vypracování alternativních scénářů a určení kroků potřebných k dosažení upřednostňované udržitelné budoucnosti.	
<i>ZDP</i>		<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1	Zná rozdíl mezi očekávanou, upřednostňovanou a alternativní budoucností pro scénáře udržitelnosti.
	2	Zná rozdíl mezi krátkodobými, střednědobými a dlouhodobými přístupy a jejich dopady na scénáře udržitelnosti.
	3	Ví, že při tvorbě scénářů lze zohlednit minulé události a aktuální signály blížící se změny.
	4	Ví, že scénáře mohou být zdrojem pro rozhodování o žádoucí udržitelné budoucnosti.
	5	Ví, že při mapování alternativních a upřednostňovaných budoucích scénářů hrají významnou roli vlivy způsobené člověkem.
<i>Dovednosti</i>	1	Umí si představit alternativní budoucnost udržitelnosti, která je založená na vědě, tvořivosti a hodnotách udržitelnosti.
	2	Umí analyzovat a vyhodnocovat budoucnost a její příležitosti, omezení a rizika.
	3	Dokáže určit opatření a iniciativy, které povedou k upřednostňované budoucnosti.
	4	Dokáže předvídat budoucí důsledky na základě minulých trendů a současných podmínek.
<i>Postoje</i>	1	Opatření v oblasti udržitelnosti plánuje, posuzuje a hodnotí z dlouhodobého hlediska.
	2	Zajímá se o dopad vlastního jednání na budoucnost.
	3	Je si vědom toho, že předpokládané důsledky pro něj a komunitu mohou ovlivnit upřednostňování některých scénářů před jinými.
	4	Snaží se kombinovat přísné metody přemýšlení o budoucnosti s tvůrčími a participativními přístupy.

Tabulka 9: Přizpůsobivost (**EntreComp).

<i>Představy o udržitelné budoucnosti</i>		
3.2 Přizpůsobivost	Zvládání transformací a výzev ve složitých situacích udržitelnosti a přijímání rozhodnutí týkajících se budoucnosti tváří v tvář nejistotě, nejednoznačnosti a riziku. **	
<i>ZDP</i>		<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1	Ví, že lidské jednání může mít nepředvídatelné, nejisté a složité důsledky pro životní prostředí.
	2	Ví, že neexistuje jediné řešení složitých sociálně-ekologických problémů, ale spíše různé alternativy v závislosti na čase a kontextu.
	3	Zná rizika spojená s přeměnou přírodního prostředí člověkem.
	4	Ví, které aspekty osobního životního stylu mají větší dopad na udržitelnost a vyžadují přizpůsobení (např. letecká doprava, používání automobilů, spotřeba masa, rychlá móda).
	5	Zná důležitost vazby mezi místními dopady a globální udržitelností.
<i>Dovednosti</i>	1	Při práci na udržitelnosti se dokáže přizpůsobit různým přístupům.
	2	Umí určit různé životní styly a spotřební vzorce a přizpůsobit se jim, aby snížil spotřebu přírodních zdrojů.
	3	Při řešení problémů a příležitostí spojených s udržitelností dokáže zohlednit místní podmínky.
	4	Umí se orientovat v nejednoznačnosti a nejistotě, které jsou spojené s problémy udržitelnosti, a zároveň přemýšlet o alternativách.
<i>Postoje</i>	1	Uvědomuje si emocionální dopad změny klimatu, ztráty biologické rozmanitosti a chudoby.
	2	Je ochotný ukončit neudržitelné postupy a vyzkoušet alternativní řešení.
	3	Nemá problém zvážit udržitelné možnosti, i když jsou v rozporu s osobními zájmy.
	4	Při řešení neočekávaných změn prostředí je flexibilní, vynalézavý a přizpůsobivý.
	5	Zvládá kompromisy při rozhodování o udržitelnosti v rámci jednotlivých oblastí (environmentální, sociální, hospodářské, kulturní, politické) a napříč nimi, časem a prostorem.

Tabulka 10: Průzkumné myšlení.

<i>Představy o udržitelné budoucnosti</i>		
3.3 Průzkumné myšlení	Osvojení si vztahového způsobu myšlení zkoumáním a propojováním různých oborů, využíváním kreativity a experimentováním s novými myšlenkami nebo metodami.	
<i>ZDP</i>		<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1	Ví, že problémy udržitelnosti je třeba řešit kombinací různých oborů, znalostních kultur a odlišných názorů, aby bylo možné iniciovat systémovou změnu.
	2	Ví, že při řešení složitých problémů udržitelnost je důležité zkoumat nové možnosti a nápady a experimentovat s nimi.
	3	Zná hlavní pojmy oběhového hospodářství a společnosti.
	4	Zná koncepty udržitelnosti a udržitelného rozvoje, včetně původu a dalšího vývoje, hlavních zúčastněných stran, důsledků pro společnost a naši planetu, ochrany životního prostředí, obnovy a regenerace.
<i>Dovednosti</i>	1	Umí využívat důkazy a výzkum k lepšímu pochopení, vysvětlení, předvídání a řízení změn v zájmu udržitelnosti.
	2	Dokáže spojit znalosti a zdroje k řešení problémů udržitelnosti.
	3	Je schopný zkombinovat informace a údaje týkající se udržitelnosti z různých oborů.
	4	Umí kreativně uplatňovat koncepty oběhového hospodářství, jako je například upřednostňování kvality před kvantitou a opětovné používání a opravování.
	5	Dokáže se přizpůsobit odlišným názorům.
<i>Postoje</i>	1	Má sklon experimentovat a nebojí se selhat, když čelí výzvám v oblasti udržitelnosti.
	2	Přijímá myšlení v rámci norem i mimo ně, pokud jde o udržitelnosti.
	3	Je odhodlán zvažovat výzvy a příležitosti v oblasti udržitelnosti z různých úhlů pohledu.
	4	Troufá si činit neobvyklá rozhodnutí.

Tabulka 11: Politická činnost.

<i>Konání v zájmu udržitelnosti</i>	
4.1 Politická činnost	Orientování se v politickém systému, určení politické odpovědnosti za neudržitelné chování a požadování účinných politik v zájmu udržitelnosti.
<i>ZDP</i>	<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1 Ví, jak by měly politické systémy, včetně jejich součástí, fungovat, aby byly udržitelné.
	2 Zná příslušné politické zúčastněné strany pro udržitelnost ve své komunitě.
	3 Ví, jak spolupracovat s politickými a hospodářskými zúčastněnými stranami při spoluvytváření politik udržitelnosti se zástupci komunity.
	4 Zná politiky, které přisuzují odpovědnost za škody na životním prostředí (např. „znečišťovatel platí“).
<i>Dovednosti</i>	1 Dokáže analyzovat vliv mocenských struktur a politických systémů.
	2 Dokáže se zapojit do demokratického rozhodování a občanských aktivit pro udržitelný rozvoj.
	3 Umí určit příslušné sociální, politické a hospodářské zúčastněné strany ve své komunitě a regionu za účelem řešení problému udržitelnosti.
	4 Je schopný navrhnout alternativní cesty k udržitelnosti.
<i>Postoje</i>	1 Je ochodlán stát se hybnou silou změn v zájmu dosažení udržitelnosti.
	2 Očekává, že vlády a veřejné instituce budou sloužit společnému dobru.
	3 Požaduje politickou odpovědnost za neudržitelné chování.
	4 Je ochodlán zpochybnit účinnost politik v zájmu udržitelnosti.

Tabulka 12: Kolektivní akce.

<i>Konání v zájmu udržitelnosti</i>		
4.2 Kolektivní akce	Konání ve prospěch změny ve spolupráci s ostatními.	
<i>ZDP</i>		<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1	Zná hlavní zúčastněné strany v oblasti udržitelnosti ve své komunitě a ví, jak je oslovit.
	2	Ví, že spolupráce s ostatními na podpoře přírody a spravedlnosti vyžaduje respekt k demokracii.
	3	Ví, jak pracovat s různými účastníky na vytváření inkluzivních vizí pro udržitelnější budoucnost.
	4	Ví, jak je důležité, aby jednotlivci a organizace měli možnost spolupracovat.
<i>Dovednosti</i>	1	Dokáže vytvářet různorodé koalice pro řešení zapeklitých problémů souvisejících s udržitelností.
	2	Je schopný vytvořit transparentní, inkluzivní a komunitou řízené procesy.
	3	Umí vytvářet příležitosti pro společnou činnost napříč komunitami, odvětvími a regiony.
	4	Umí pracovat kolektivně v rámci procesů změny udržitelnosti.
	5	Dokáže určit silné stránky zúčastněných stran.
	6	Je schopný jednat v souladu se společnými argumenty ohledně udržitelné budoucnosti.
<i>Postoje</i>	1	Je ochoten spolupracovat s ostatními na zpochybnění statu quo.
	2	Je motivován ke spolupráci na utváření inkluzivní udržitelné budoucnosti.
	3	Při kolektivních akcích upřednostňuje hodnoty a zájmy udržitelnosti.
	4	Chce komunitě a přírodě také vrátet.
	5	Je odhodlán ke změně pro inkluzivnější a spravedlivější budoucnost.

Tabulka 13: Individuální iniciativa.

<i>Konání v zájmu udržitelnosti</i>		
4.3 Individuální iniciativa	Určení vlastního potenciálu v zájmu udržitelnosti a aktivní přispívání ke zlepšení vyhlídek pro komunitu a naši planetu.	
<i>ZDP</i>		<i>Prohlášení</i>
<i>Znalosti</i>	1	Zná svůj vlastní potenciál k dosažení pozitivní změny životního prostředí.
	2	Ví, že je třeba přijmout preventivní opatření, pokud určité činnosti nebo nečinnost mohou poškodit lidské zdraví a všechny formy života (zásada předběžné opatrnosti).
	3	Ví, že jednotlivci mají závazek vůči společnosti a životnímu prostředí.
	4	Ví, že zachování statu quo a nečinnost jsou také volby.
	5	Ví, že každý čin má dopad, i když není okamžitý.
<i>Dovednosti</i>	1	Umí uplatňovat následující zásady: omezenější používání zdrojů, lepší využití menšího množství zdrojů a opakované využívání stejných zdrojů.
	2	Dokáže vyvinout osobní iniciativu a vytrvat při dosahování cílů udržitelnosti i v podmínkách nejistoty.
	3	Dokáže jednat rychle, a to i v případě nejistoty a nepředvídatelných událostí, a je si vědom zásady předběžné opatrnosti.
	4	Je schopný mobilizovat ostatní, aby se rozhodli pro udržitelnější způsoby života.
	5	Dokáže překonat vlastní odpor ke změně.
	6	Je schopný určit síť příslušných zúčastněných stran.
<i>Postoje</i>	1	Aktivně se stará o naši planetu.
	2	Je ochoten podniknout kroky k řešení složitých problémů udržitelnosti.
	3	Je zastáncem individuální a kolektivní péče o potřebné a o naši planetu.
	4	Pevně věří v předvídání a ovlivňování udržitelných změn.
	5	Uvědomuje si, že záleží na každodenních činnostech.

OBRAŤTE SE NA EU

Osobně

Po celé Evropské unii se nachází stovky středisek Europe Direct. Adresu nejbližšího střediska naleznete online (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_cs).

Telefonicky nebo písemně

Europe Direct je služba, která odpoví na vaše dotazy o Evropské unii. Můžete se na ni obrátit:

- prostřednictvím bezplatné telefonní linky: 00 800 6 7 8 9 10 11 (někteří operátoři mohou tento hovor účtovat),
- na standardním telefonním čísle: +32 22999696,
- prostřednictvím tohoto formuláře: european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_cs.

VYHLEDÁVÁNÍ INFORMACÍ O EU

Online

Informace o Evropské unii ve všech úředních jazycích EU jsou dostupné na internetových stránkách Europa (european-union.europa.eu).

Publikace EU

Publikace EU si můžete prohlédnout nebo objednat na adrese op.europa.eu/cs/publications. Chcete-li obdržet více než jeden výtisk bezplatných publikací, obraťte se na službu Europe Direct nebo na místní dokumentační střediska (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_cs).

Právo EU a související dokumenty

Právní informace EU včetně všech právních předpisů EU od roku 1951 ve všech úředních jazykových verzích jsou dostupné na stránkách EUR-Lex (eur-lex.europa.eu).

Veřejně přístupná data EU

Portál data.europa.eu poskytuje volný přístup k datovým souborům orgánů, institucí a jiných subjektů EU. Data lze zdarma stáhnout a opakovaně použít pro komerční i nekomerční účely. Portál rovněž poskytuje přístup k velkému množství datových souborů z evropských zemí.

Vědecká a odborná podpora Evropské komise

Společné výzkumné středisko

Poslání JRC

Společné výzkumné středisko poskytuje Evropské komisi vědeckou a odbornou podporu. Jeho posláním je zajišťovat v průběhu celého cyklu tvorby politik nezávislé důkazy.

EU Science Hub
joint-research-centre.ec.europa.eu

@EU_ScienceHub

EU Science Hub – Joint Research Centre

EU Science, Research and Innovation

EU Science Hub

EU Science

Úřad pro publikace
Evropské unie

ISBN 978-92-76-53195-1
doi:10.2760/7024